

Vstupní analýza Strategie hospodářské restrukturalizace Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje

Příloha 1

Základní makroekonomická analýza

Zpracovatel

BermanGroup
economic development services

ve spolupráci se společnostmi

únor 2016

Tým zpracovatelů

RNDr. Jan Vozáb, Ph.D., Berman Group

Mgr. Pavel Jovanovič, Berman Group

Mgr. Vojtěch Kadlec, Berman Group

Mgr. Luboš Lichtenberk, Berman Group

Ing. Daniel Konczynna, BeePartner a.s.

Ing. David Sventek, MBA, BeePartner a.s.

Ing. Tomáš Siviček, PhD., Inovační centrum Ústeckého kraje, z.s.

Mgr. Nela Hrušková, MEPCO, s.r.o.

Ing. Tomáš Sýkora, MEPCO, s.r.o.

Ing. Marek Gavenda, RPIC-ViP s.r.o.

Mgr. Zdeněk Karásek, RPIC-ViP s.r.o.

Děkujeme vládnímu zmocněnci pro Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský kraj doc. Ing. Jiřímu Cencialovi, CSc. a týmu jeho spolupracovníků: Gabriele Nekolové, DiS., Bc. Karlu Tichému DiS. a Mgr. Jeleně Kriegelsteinové za poskytnutí výrazné pomoci při zpracování vstupní analýzy, za zpětnou vazbu a usnadnění spolupráce ve všech krajích.

Obsah

1	Ekonomická výkonnost a internacionalizace ekonomiky.....	7
1.1	Ekonomická výkonnost.....	7
1.2	Internationalizace ekonomiky.....	9
1.3	Tržby v odvětvích zpracovatelského průmyslu.....	14
1.4	Pozice krajské ekonomiky v EU 28.....	17
2	Trh práce a struktura zaměstnanosti	20
2.1	Struktura zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu	21
2.2	Mzdy a trh práce.....	24
2.3	Pozice krajů ve srovnání s EU	28
3	Výzkum a vývoj	30
4	Lidské zdroje pro konkurenceschopnost.....	36
5	Vnitrokrajské srovnání.....	42

Seznam grafů

Graf 1: HDP na obyvatele (v Kč), 1998–2014	7
Graf 2: HDP na zaměstnance (v Kč), 1998–2014	8
Graf 3: Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele v Kč, 1998–2014.....	9
Graf 4: Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele v Kč, 1998–2014	9
Graf 5: Vývoj stavu přímých zahraničních investic v Kč na obyvatele, 2000–2013.....	10
Graf 6 a, b, c, d: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč ve vybraných krajích, 2000–2013.....	11
Graf 7: Vývoj poměru stavu reinvestovaného zisku a základního kapitálu přímých zahraničních investic 2000–2013.....	12
Graf 8: Vývoj HDP na obyvatele regionů soudržnosti Severozápad a Moravskoslezsko k EU 28, PPS v procentuálním vyjádření k průměru EU 28 (EU 28 = 100), 2000–2013.....	17
Graf 9: Vývoj HDP na zaměstnance regionů soudržnosti Severozápad a Moravskoslezsko, mil. EUR na zaměstnance (15-64), standardizováno k EU 28 (EU 28 = 100), 2002–2013	17
Graf 10: Medián hrubé měsíční mzdy v podnikatelské sféře ve vybraných krajích a v ČR, 2003–2014	24
Graf 11: Podíl nezaměstnaných osob ve vybraných krajích a ČR, 2005–2015	25
Graf 12: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Karlovarském kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014.....	31
Graf 13: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Ústeckém kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014.....	31
Graf 14: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Moravskoslezském kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014.....	32
Graf 15: Výdaje na VaV na 1 zaměstnance ve vybraných krajích, 2005–2014.....	32
Graf 16: Vývoz technologických služeb ve vybraných krajích na 1 mil. Kč HDP v běžných cenách, 2005–2013.....	34
Graf 17 a, b, c, d: Vývoj počtu obyvatel v Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji a srovnání vývoje napříč kraji s ČR (rok 1998 = 100), 1998–2014.....	37
Graf 18: Saldo migrace (na 1 000 obyvatel) ve vybraných krajích a ČR, 2000–2014	38
Graf 19: Vývoj počtu obyvatel ve věku 15-64 let dle projekce obyvatelstva do roku 2050 (rok 2013 = 100).....	39
Graf 20: Vzdělanostní struktura obyvatel starších 15 let ve vybraných krajích, 2001 a 2011	41
Graf 21: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Karlovarského kraje, 2005–2015	43
Graf 22: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Moravskoslezského kraje, 2005–2015	43
Graf 23: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Ústeckého kraje, 2005–2015.....	44
Graf 24: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Karlovarského kraje, 2001–2013.....	45
Graf 25: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Ústeckého kraje, 2001–2013.....	45
Graf 26: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Moravskoslezského kraje, 2001–2013.....	46

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sektorové určení přímých zahraničních investic podpořených agenturou CzechInvest, 2015	13
Tabulka 2: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Karlovarském kraji, 2000–2014.....	14
Tabulka 3: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Ústeckém kraji, 2000–2014.....	15
Tabulka 4: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Moravskoslezském kraji, 2000–2014.....	16
Tabulka 5: Zaměstnanost ve vybraných krajích a ČR dle hlavních sekcí NACE, 1998–1999 a 2013–2014	20
Tabulka 6: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu v Karlovarském kraji dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014	21
Tabulka 7: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu v Ústeckém kraji dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014.....	22
Tabulka 8: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu Moravskoslezského kraje dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014	23
Tabulka 9: Dlouhodobá nezaměstnanost (podíl nezaměstnaných déle než 12 měsíců na celkovém počtu osob v evidenci úřadů práce) ve vybraných krajích a v ČR, 1998–2014	26
Tabulka 9: Nezaměstnanost dle věku ve vybraném území, prosinec 2015	27
Tabulka 10: Výdaje na VaV v Karlovarském kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014	33
Tabulka 11: Výdaje na VaV v Ústeckém kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014	33
Tabulka 12: Výdaje na VaV v Moravskoslezském kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014.....	33
Tabulka 13: Struktura vývozu technologických služeb dle krajů v mil. Kč, 2013.....	34
Tabulka 14: Nepřímá podpora VaV a podíl na celkových výdajích na VaV v podnikatelském sektoru v Karlovarském kraji, 2007–2013	35
Tabulka 15: Struktura obyvatel dle věku ve vybraných krajích a ČR, 2001 a 2014	39

Seznam obrázků

Obrázek 1: Míra vzniku podniků (Podíl nově vzniklých podniků k počtu všech aktivních podniků), 2010	18
Obrázek 2: Nezaměstnanost v regionech NUTS 2 v EU, 2014.....	28
Obrázek 3: Podíl dlouhodobě nezaměstnaných (déle než 12 měsíců) na celkovém počtu nezaměstnaných v regionech NUTS 2 v EU, 2014	29
Obrázek 4: Počet subjektů přihlášených k DPFO, 2005–2014.....	47
Obrázek 5: Počet fyzických a podnikatelských osob přihlášených k DPH, 2005–2014	48
Obrázek 6: Změna počtu obyvatel v obcích sledovaných krajů mezi roky 2001–2014.....	49

Seznam zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČSÚ	Český statistický úřad
ČDDD	Čistý disponibilní důchod domácností
DPFO	Daň z příjmu fyzických osob
DPH	Daň z přidané hodnoty
HDP	Hrubý domácí produkt
ICT	Informační a komunikační technologie
KVK	Karlovarský kraj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSK	Moravskoslezský kraj
PZI	Přímé zahraniční investice
THFK	Tvorba hrubého fixního kapitálu
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
ULK	Ústecký kraj
VaV	Výzkum a vývoj
VŠ	Vysoké školy
ZP	Zpracovatelský průmysl

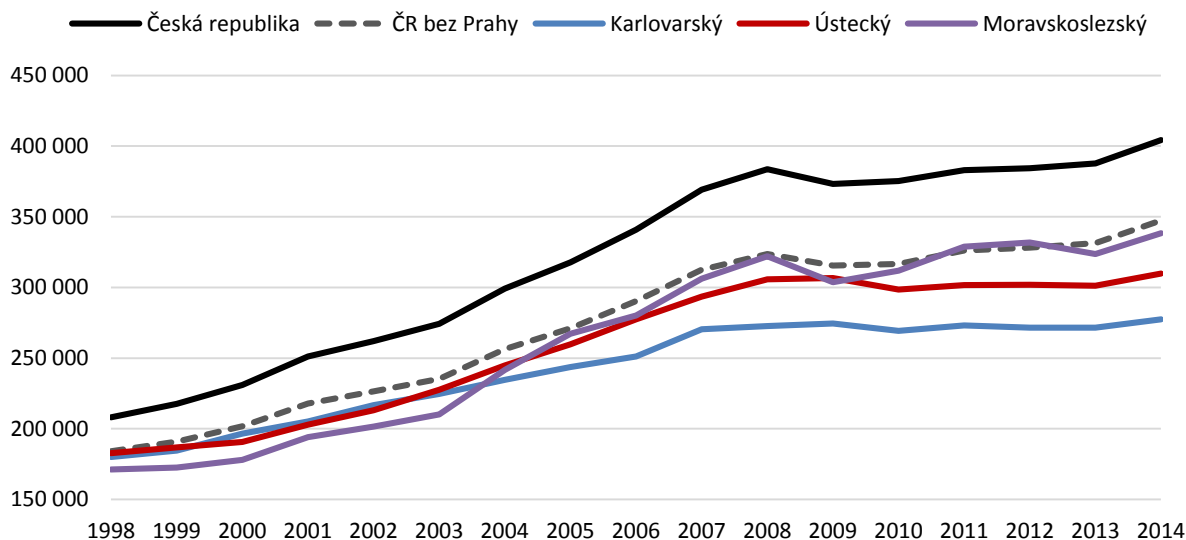
1 Ekonomická výkonnost a internacionalizace ekonomiky

1.1 Ekonomická výkonnost

Ekonomická výkonnost a struktura ekonomiky patří ke klíčovému aspektu restrukturalizace všech sledovaných krajů, neboť má vliv nejen na samotnou ekonomickou situaci kraje, ale také na sociální, kulturní a environmentální aspekty rozvoje. Za tímto účelem je sledována dosažená ekonomická úroveň regionů a její vývoj, ale také produktivita, příjmová úroveň domácností, vývoj struktury tržeb odvětví zpracovatelského průmyslu a vývoj a typ přímých zahraničních investic.

Úroveň dosažené ekonomické výkonnosti vypovídá o vyspělosti ekonomiky. Pro její měření se nejčastěji využívá HDP, které i přes své nedostatky spočívající především v nezahrnutí neformálních ekonomických aktivit má stále dostatečně velkou vypovídající hodnotu a je dobře statisticky dostupný. HDP přepočtené na obyvatele ilustruje rostoucí ekonomickou výkonnost všech sledovaných krajů. **Tempo růstu HDP je u všech tří krajů nižší než růst v celé ČR.** Z grafu je patrné, že se **zvyšuje nejen rozdíl mezi kraji a Českem, ale také mezi kraji navzájem.** Za uplynulých 16 let nejdynamičtěji ze sledovaných rostl Moravskoslezský kraj následovaný krajem Ústeckým. **Nejpomaleji rostlo HDP na obyvatele v kraji Karlovarském, a to především v důsledku slabého růstu v období mezi roky 2003-2007, kdy ostatní regiony ČR profitovaly z růstu ekonomiky během hospodářské konjunktury ČR.**

Graf 1: HDP na obyvatele (v Kč), 1998–2014

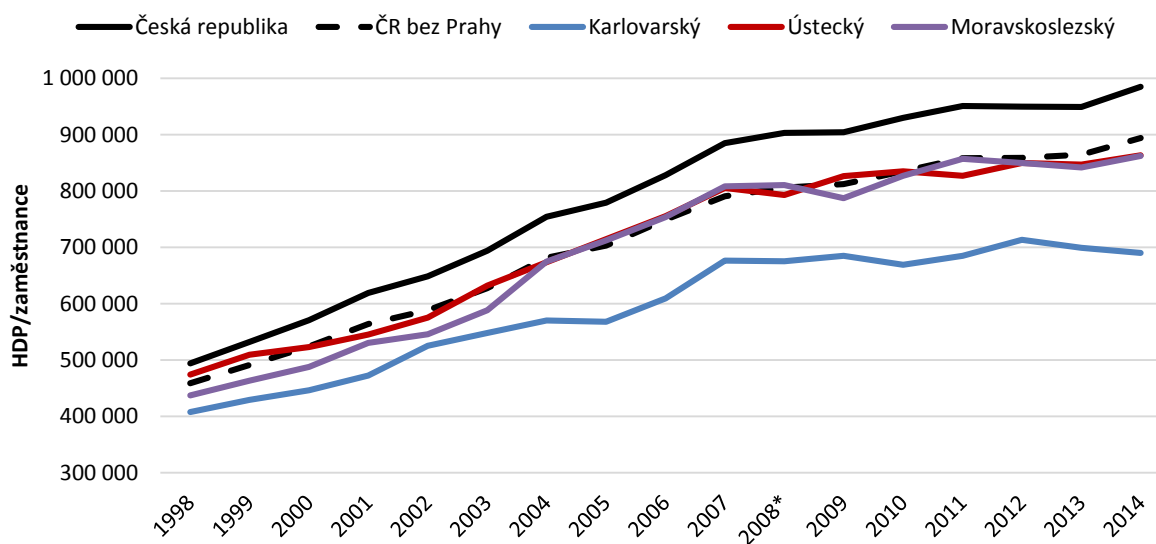

Zdroj: ČSÚ – Roční národní účty, veřejná databáze; vlastní výpočty

Dynamika růstu ekonomické vyspělosti je do značné míry ovlivněna povahou samotného HDP na obyvatele, což dokládá následující graf, který ukazuje na produktivitu (měřenou jako HDP na zaměstnanou osobu) sledovaných krajů v porovnání s Českem. Přes totožný trend je možné pozorovat v HDP na zaměstnance menší rozdíly v zaostávání Ústeckého a Moravskoslezského kraje k průměru Česka, kdy sice dochází ke zvětšování regionální disparit, avšak nikoliv tak výrazným tempem jako v případě HDP na obyvatele. **Důvodem vyšší produktivity (měřené jako HDP/zaměstnanec) je především vyšší nezaměstnanost v Ústeckém a Moravskoslezském kraji a tudíž nižší participace obyvatel na ekonomickém produktu regionu, která je navíc oproti ostatním**

krajům ČR zvyšován tím, že ve struktuře ekonomiky mají mnohem větší zastoupení investičně náročné a ze své povahy nadprůměrně produktivní odvětví¹. Toto však v takové míře neplatí pro Karlovarský kraj, který přes podobný výchozí stav jako měly ostatní regiony, zaostává po roce 2002 výrazně jak za průměrem Česka, tak i za ostatními sledovanými kraji. Navíc HDP na zaměstnance v Karlovarském kraji uplynulých 8 let stagnuje nebo roste velmi pomalým tempem na rozdíl od průměru Česka a také Ústeckého a Moravskoslezského kraje.

Graf 2: HDP na zaměstnance (v Kč), 1998–2014

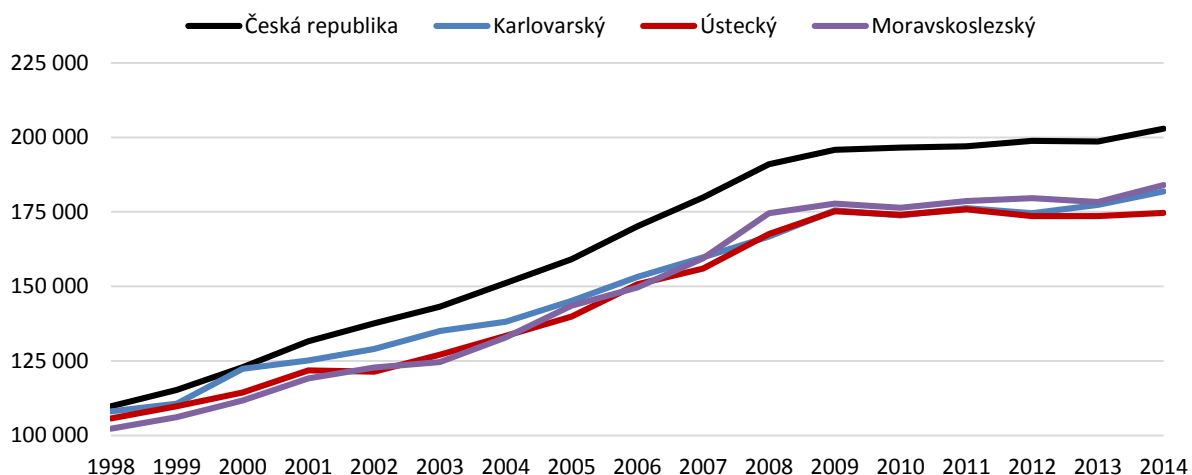
Zdroj: ČSÚ – Roční národní účty; vlastní výpočty

*) Změna metodiky v r. 2008. Přechod k využívání dat ze statistických výkazů pro odvětvové struktury.

Důležitým aspektem nejen hospodářského rozvoje a ekonomické vyspělosti je úroveň příjmů domácností, které je možné měřit pomocí disponibilních důchodů domácností. Tento ukazatel představuje množství finančních prostředků, kterými domácnosti disponují a mohou utratit na trhu². Z grafu vývoje čistého disponibilního důchodu domácností vztáženého na jednoho obyvatele lze vidět zaostávání všech tří sledovaných krajů za průměrem Česka, i když rozdíl mezi kraji a Českem není tak výrazný jako ve dvou výše uvedených grafech, což souvisí s mírou přerozdělování ekonomického produktu. Navíc i rozdíly mezi třemi sledovanými kraji jsou zanedbatelné.

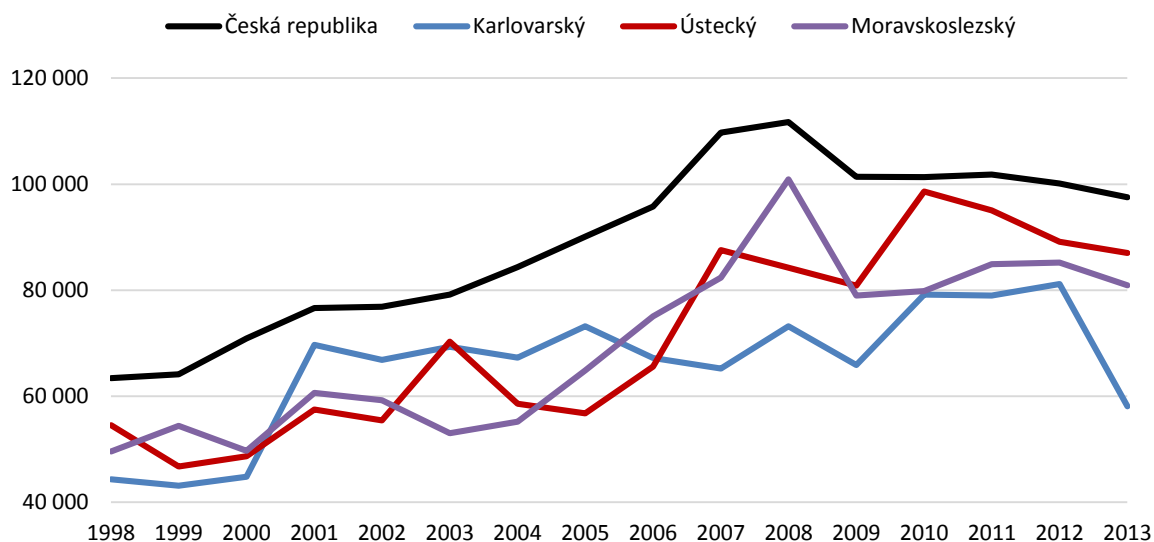
¹ pokud měříme produktivitu jako HDP vztážené na zaměstnance – např. ve výrobě elektřiny, chemickém nebo těžkém průmyslu je tento poměr větší než ve většině odvětví zpracovatelského průmyslu a průměrných aktivitách, které jsou v těchto odvětvích ZP v ČR realizovány (vyjma znalostně vysoce náročných aktivit a aktivit s vysokou přidanou hodnotou)

² Zahrnuje nejen příjmy v podobě mezd, ale i důchody, sociální dávky a další příjmy

Graf 3: Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele v Kč, 1998–2014

Zdroj: ČSÚ – Roční národní účty

Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK) závisí mimo jiné na přímých zahraničních investicích (PZI) a do značné míry odráží ekonomickou strukturu regionu či národní ekonomiky. Jelikož tvorba hrubého fixního kapitálu souvisí s PZI může vykazovat relativně vysokou změnu mezi jednotlivými roky. **Z grafu níže je zřejmé, že THFK v Karlovarském kraji spíše v čase stagnuje a to zejména v období 2002–2008, což potvrzuje, že kraj nezachytil období silného ekonomického růstu, což se projevilo i na omezeném růstu investic.** Zatímco v Ústeckém a Moravskoslezském kraji mají investice rostoucí trend, přesto se sledované kraje nacházejí za průměrem Česka. Rozdíl mezi Českem a Moravskoslezským a Ústeckým krajem se nezměňuje, avšak mezi Karlovarským krajem a Českem ano.

Graf 4: Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele v Kč, 1998–2014

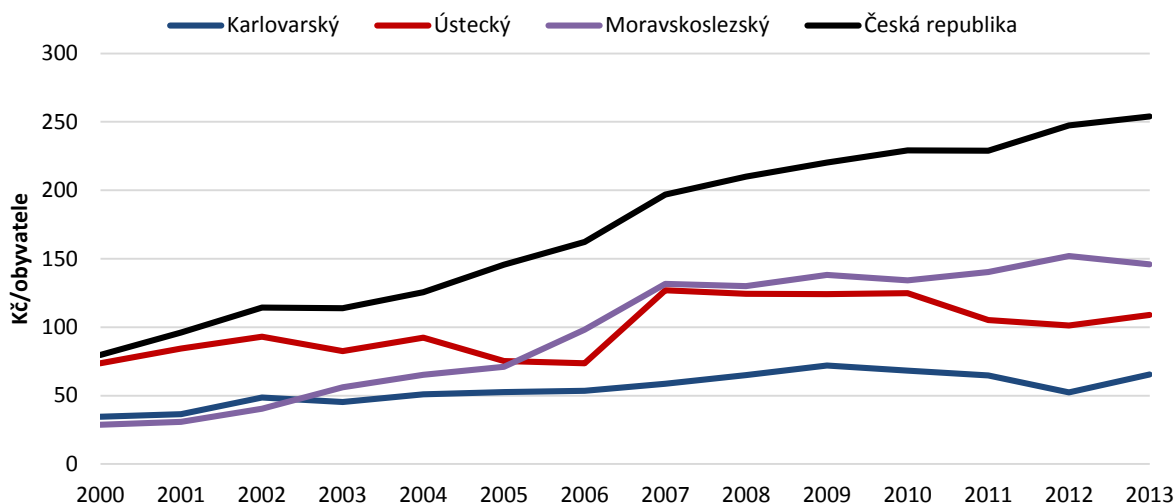
Zdroj: ČSÚ – Roční národní účty

1.2 Internacionalizace ekonomiky

Stav přímých zahraničních investic (PZI) reflektuje atraktivitu regionu/státu pro zahraniční investory. Každý region i stát disponuje určitými jedinečnými aktivy, které patří mezi klíčové faktory

rozhodování investorů o konkrétní investici. Pokud tato aktiva v daném území chybí, supluje je pobídka. Význam PZI pro vývoj ekonomiky ČR byl zásadní. Zahraniční investoři přispěli k restrukturalizaci a transformaci aktivit řady tradičních významných českých podniků a spolu s novými investicemi (tzv. greenfields) výrazně přispěly k proměně českého hospodářství, jeho modernizaci a zapojení do globální ekonomiky a v řadě ohledů³ měly zprostředkovaný pozitivní vliv i na domácí endogenní podnikatelský sektor. Proto je jim v makroekonomické analýze i v restrukturalizaci krajů věnována pozornost.

Graf 5: Vývoj stavu přímých zahraničních investic v Kč na obyvatele, 2000–2013

Zdroj: ČNB

Nejrychleji ze sledovaných krajů se zvyšoval stav PZI v Moravskoslezském kraji, kde vzrostl mezi roky 2000 a 2013 o více jak 300 %. Naproti tomu v Karlovarském kraji došlo pouze k mírnému růstu stavu PZI. Hlavní rozdíl mezi oběma kraji byl ve výši investic do základního kapitálu a následně také ve velikosti reinvestovaného zisku (tedy dalších návazných investic již usídlených zahraničních investorů). Srovnání těchto dvou krajů také ukazuje na výrazně vyšší dynamiku růstu stavu PZI v Moravskoslezském kraji, neboť oba kraje v roce 1998 začínaly na přibližně stejné hodnotě přímých zahraničních investic, avšak zejména v letech silného ekonomického růstu (2005-2007) přilákal **Moravskoslezský kraj mnohonásobně více investic než Karlovarský kraj, což je ovlivněno jeho vyšší atraktivitou a také dostatkem připravených volných ploch pro zahraniční investory, které v Karlovarském kraji již delší dobu zcela chybí⁴.** V Ústeckém kraji pak v čase docházelo k relativně velkým výkyvům ve stavu PZI, které spadají do období vrcholu ekonomického růstu v roce 2007 a konce hospodářské krize mezi lety 2011 a 2012. Navíc celkový růst stavu PZI byl mezi všemi sledovanými kraji nejnižší. **Celkově však stav PZI ve všech sledovaných krajích rostl ztelněji pomalejším tempem než v průměru v ČR.**

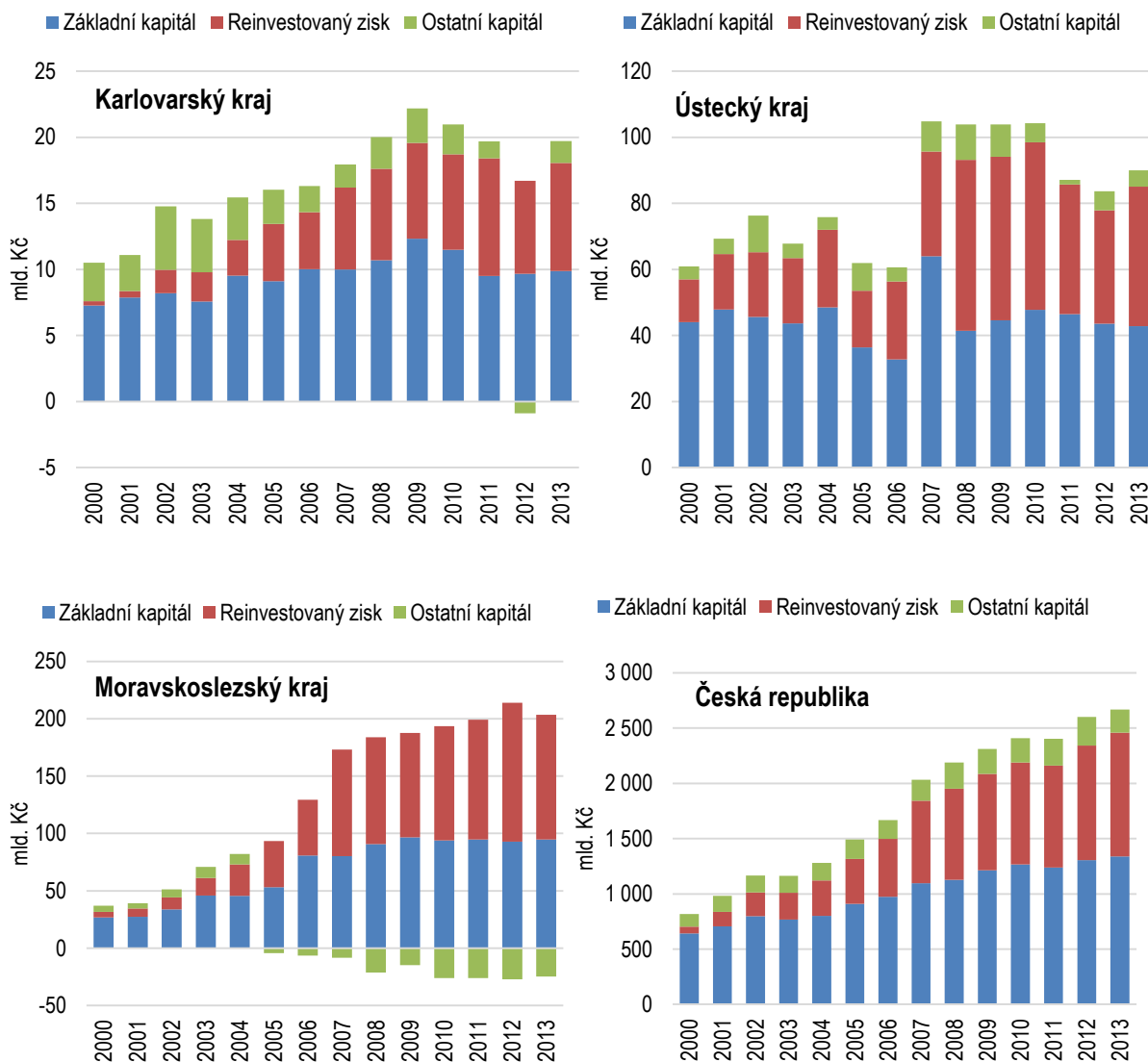
Při pohledu na jednotlivé kraje a vývoj struktury PZI je vidět, že od roku 2009 klesá celkový stav PZI v Karlovarském kraji, s výjimkou posledního dostupného roku, a že Ústeckému kraji souběh většího

³ Vytvářeli poptávku po subdodávkách domácích firem, přinesly do české ekonomiky moderní metody manažerského řízení, pokročilé technologie a v poslední době stále častěji i vývojové nebo dokonce výzkumné aktivity.

⁴ Již dříve zpracované dokumenty (např. Analýza rozvojových charakteristik a potenciálu Karlovarského kraje, 2012) upozorňují, na vysokou obsazenost průmyslových zón v Karlovarském kraji. V současnosti (dle informací expertů z kraje) jsou plochy v existujících průmyslových zónách téměř zcela obsazeny a nové průmyslové zóny se zatím nedaří dokončit tak, aby mohly sloužit novým investorům.

počtu významnějších zahraničních investic před začátkem vypuknutí ekonomické krize v roce 2007 zajistily skokový nárůst stavu PZI. Po roce 2010 klesl v Ústeckém kraji celkový stav PZI téměř o 20 mld., což bylo důsledkem poklesu objemu reinvestovaného zisku, tedy omezením dalších investic již usídlených zahraničních investorů. Kontinuálního růstu ve sledovaném období tak dosáhl pouze Moravskoslezský kraj, a to i navzdory ztrátám v podobě ostatního kapitálu⁵.

Graf 6 a, b, c, d: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč ve vybraných krajích, 2000–2013

Zdroj: ČNB

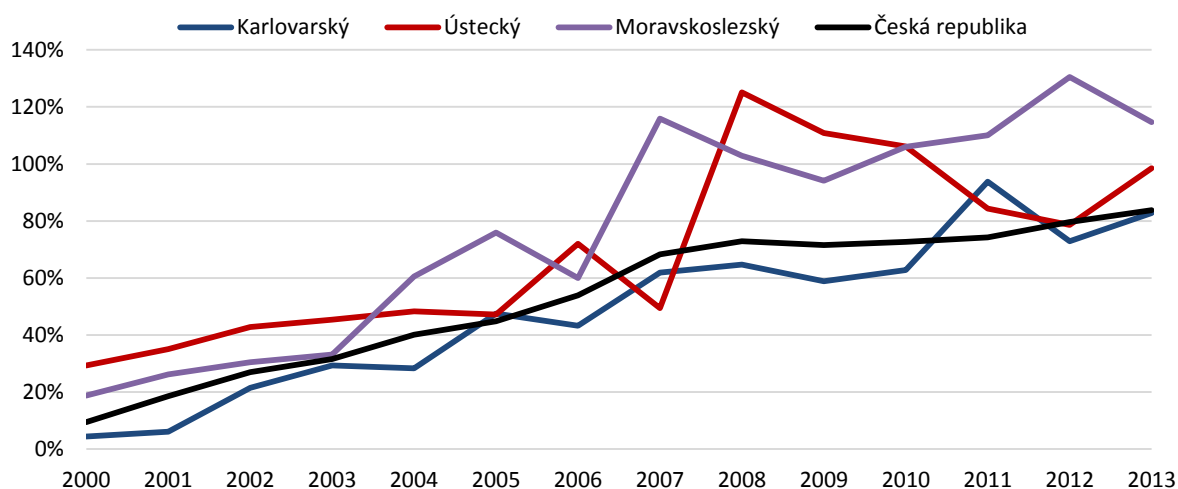
Oproti ČR však ve všech krajích po roce 2009 stagnuje nebo dokonce klesají investice do základního kapitálu, což naznačuje nižší zájem nových zahraničních investorů. Podle dat o investičních pobídkách CzechInvestu do Karlovarského kraje nepřišly po roce 2008 žádné nové PZI (které by využili investičních pobídek) a podpořené investice realizovali pouze již dříve usídlené subjekty – to

⁵ Ostatní kapitál zahrnuje přijaté a poskytnuté úvěry, včetně dluhových cenných papírů a dodavatelských úvěrů, mezi přímými investory a jejich afilovanými podniky a ostatními podniky ve skupině. Tyto úvěrové vztahy jsou zachyceny v mezipodnikových pohledávkách a závazcích.

ukazuje na vyšší míru zakořenění těchto několika investorů v kraji ale současně také na problémy přilákat nové zahraniční investory.

Pro všechny tři kraje je společný růst podílu reinvestovaného zisku. Graf níže ilustruje vývoj poměru stavu reinvestovaného zisku vůči základnímu kapitálu a vypovídá tak nejen nepřímo o míře zakořenění zahraničních investorů v daném regionu, tak také ale i o atraktivitě těchto regionů pro nové investory. Ukazuje se, že v Moravskoslezském kraji se na velikosti stavu PZI z největší části podílí investoři, kteří již v kraji působí, zatímco v Česku poměr reinvestovaného zisku k základnímu kapitálu v průměru dosahuje 80 %.

Graf 7: Vývoj poměru stavu reinvestovaného zisku a základního kapitálu přímých zahraničních investic 2000–2013

Zdroj: ČNB

Specifický pohled na PZI pak nabízí sektorové srovnání přímých zahraničních investic podpořených pobídkami agentury CzechInvest (viz tabulka níže). Přesto, že nepokrývá všechny realizované investice v těchto krajích, lze v případě zpracovatelského průmyslu předpokládat, že bude zahrnovat většinu a lze z něho poměrně přesně usuzovat na jeho dominantní zaměření.

Tabulka 1: Sektorové určení přímých zahraničních investic podpořených agenturou CzechInvest, 2015

Sektor	Karlovarský		Moravskoslezský		Ústecký	
	mil.Kč/1 projekt	Podíl na celkové výši PZI v kraji	mil.Kč/1 projekt	Podíl na celkové výši PZI v kraji	mil.Kč/1 projekt	Podíl na celkové výši PZI v kraji
biotechnologický a medicínská technika			1 598,00	1,94%	122,82	0,16%
dřevozpracující a papírenský			1 167,53	4,25%	467,80	0,59%
elektronický a elektrotechnický			846,22	4,11%	1 032,88	13,08%
gumárenský a plastikařský	737,49	16,10%	281,08	3,07%	711,04	9,01%
chemický a farmaceutický	1 051,75	22,96%	943,35	4,58%	485,12	2,46%
kovodělný a kovozpracující	1 703,70	18,60%	567,00	2,06%	303,99	1,93%
ostatní	750,00	8,19%	614,23	5,96%	919,13	9,32%
papírenský					1 108,45	4,21%
potravinářský	418,00	9,13%			963,25	4,88%
sklářský					1 002,44	3,81%
strojírenský	500,10	5,46%	500,54	6,07%	477,14	7,25%
textilní	365,30	11,96%			752,37	1,91%
výroba dopravních prostředků	696,00	7,60%	1 930,86	67,95%	907,73	41,40%
Celkem	704,63	100%	1 160,62	100%	797,35	100%

Zdroj: ČNB

Pozn.: Podíl na celkové výši odpovídá podílu daného ekonomického odvětví na celkové hodnotě všech podpořených PZI agenturou CzechInvest v kraji.

V Karlovarském kraji patřily mezi nejvýznamnější investice do kovodělného a chemického (farmaceutického) průmyslu, což odpovídá i proměně struktury nejvýznamnějších odvětví zpracovatelského průmyslu, která v kraji v uplynulých 15 letech proběhla (více viz kapitola Zaměstnanost). Zde tyto PZI tvořily téměř polovinu všech podpořených zahraničních investic. V případě Moravskoslezského kraje je struktura PZI výrazněji heterogennější, přesto však lze identifikovat tři nejdůležitější odvětví z hlediska PZI. Jedná se o biotechnologický a medicínský sektor, dřevozpracující resp. papírenský sektor a především výroba automobilů a jejich dílů. Tato odvětví koncentrují 55 % všech podpořených PZI. V Ústeckém kraji přesáhly PZI průměrnou hodnotu 1 mld. na 1 projekt následující odvětví: elektronický vč. elektrotechnického, papírenský a sklářský. Jak dokládají data o tržbách dle jednotlivých odvětví (v kapitole níže) struktura nejvýznamnějších podpořených PZI v Ústeckém kraji odpovídá důležitosti jednotlivých odvětví pro krajskou ekonomiku a především jsou příčinou strukturální proměny ekonomiky.

1.3 Tržby v odvětvích zpracovatelského průmyslu

Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb dle odvětví zpracovatelského průmyslu slouží k identifikaci odvětví, která jsou pro krajskou ekonomiku klíčová a odvětví, která buď dynamicky rostla, nebo naopak odvětví, jejichž význam v regionálním hospodářství klesá.

V Karlovarském kraji lze identifikovat dvě klíčová odvětví, jež dlouhodobě tvoří více jak 50 % tržeb zpracovatelského průmyslu. Jedná se o výrobu kovových výrobků⁶ a výrobu nápojů⁷. Přesto, že data v uvedené tabulce není možné přímo srovnávat, neboť došlo od roku 2009 ke změně klasifikace ekonomických činností, lze určit přibližnou shodu jednotlivých kategorií. Z tabulky níže je evidentní růst významu odvětví Výroby kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, jehož podíl na zpracovatelském průmyslu se mezi roky 2011-2014 zvýšil na 33 % oproti 20 % v letech 2000-2002. Opačný trend, tedy oslabování významu na zpracovatelském průmyslu zaznamenalo odvětví nápojů. V případě tohoto odvětví však pokles absolutní hodnoty i podílu není ve skutečnosti tak významný jak naznačuje tabulka níže, a to právě v důsledku změny klasifikace ekonomických činností. Kromě těchto dvou odvětví dosahuje vyšší růstové dynamiky také výroba automobilů a výroba plastů, která velmi často souvisí právě s výrobou automobilů či jejich částí.

Tabulka 2: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Karlovarském kraji, 2000–2014

Karlovarský kraj				
OKEČ	průměr 2000-2002	průměr 2006-2008	NACE	průměr 2011-2014
Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	4 769	7 499	Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení	7 971
Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	4 690	4 875	Výroba nápojů	3 849
Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	3 301	3 859	Výroba pryžových a plastových výrobků	2 878
Výroba elektrických optických přístrojů a zařízení	874	2 327	Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	2 339
Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených	1 059	2 044	Výroba textilií	2 206
Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	1 259	1 633	Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů	2 125
Výroba pryžových a plastových výrobků	788	1 520	Výroba strojů a zařízení j. n.	892
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	922	777	Výroba elektrických zařízení	775
Výroba dopravních prostředků a zařízení	1 992	776	Výroba nábytku	345
Zpracování dřeva, výroba dřevařských výrobků kromě nábytku	332		Ostatní zpracovatelský průmysl	325

⁶ Zde patří: Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků (OKEČ) a Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení (NACE)

⁷ Zde patří: Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků (OKEČ) a Výroba nápojů (NACE)

Karlovarský kraj				
OKEČ	průměr 2000-2002	průměr 2006-2008	NACE	průměr 2011-2014
Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru; vydavatelství a tisk	226			
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	2 747			

Zdroj: ČSÚ – krajské ročenky

Mezi dvě nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu v Ústeckém kraji se řadí Výroba chemických látek a Výroba motorových vozidel, které v současné době tvoří necelých 50 % tržeb zpracovatelského průmyslu. V důsledku změny klasifikace, která vedla k rozdělení OKEČ Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken na dvě zvláštní kategorie, však nelze určit dynamiku změn. Ostatní tradiční i nová odvětví si udržují svůj podíl či jej mírně zvyšují. Výjimku tvoří výroba textilií, jejíž podíl na tržbách se v čase výrazně snižuje (oproti letům 2000-2002 o 50 %).

Tabulka 3: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Ústeckém kraji, 2000–2014

Ústecký kraj				
OKEČ	průměr 2000-2002	průměr 2006-2008	NACE	průměr 2011-2014
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	73 713	124 655	Výroba chemických látek a chemických přípravků	50 661
Výroba dopravních prostředků a zařízení	4 752	20 318	Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů	28 818
Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	16 579	19 354	Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	15 116
Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	12 168	18 508	Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství	12 797
Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených	4 228	16 804	Výroba papíru a výrobků z papíru	12 677
Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru; vydavatelství a tisk	12 895	14 008	Výroba strojů a zařízení j. n.	11 715
Výroba elektrických optických přístrojů a zařízení	3 084	12 531	Výroba elektrických zařízení	9 693
Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	10 901	8 571	Výroba potravinářských výrobků	8 812
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	1 723	4 020	Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků,...	6 950
Výroba pryžových a plastových výrobků	1 536	2 907	Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení	3 925
Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	4 512	2 802	Výroba pryžových a plastových výrobků	3 575
			Výroba textilií	1 269
			Ostatní zpracovatelský průmysl	294

Zdroj: ČSÚ – krajské ročenky

V Moravskoslezském kraji patří dlouhodobě mezi nejdůležitější odvětví zpracovatelského průmyslu výroba hutních výrobků⁸, automobilů⁹ a strojů¹⁰. V čase se však proměňoval jejich význam pro krajské hospodářství, jak ilustruje tabulka níže, a to i navzdory již zmíněné změně klasifikace. Zatímco před vypuknutím ekonomické krize v roce 2008 jednoznačně dominovala krajskému hospodářství výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků, tak v posledních letech se na toto místo dostala výroba motorových vozidel, a to především zásluhou dynamičtějšího růstu a větší stabilitou v krizových letech. Přesto stále patří výroba základních kovů a jejich zpracování ke klíčovým složkám ekonomiky Moravskoslezského kraje. Odvětví výroby strojů si udržuje pozici třetího nejvýznamnějšího odvětví zpracovatelského průmyslu, avšak jeho podíl oproti dřívějším létům poklesl.

Tabulka 4: Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy v Moravskoslezském kraji, 2000–2014

Moravskoslezský kraj				
OKEČ	2000-2002	2006-2008	NACE	2011-2014
Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	95 848	154 430	Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů	183 194
Výroba dopravních prostředků a zařízení	19 999	55 894	Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství	100 413
Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených	8 126	26 921	Výroba strojů a zařízení j. n.	21 486
Výroba elektrických a optických přístrojů a zařízení	988	18 084	Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků,...	18 355
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	6 622	13 798	Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení	13 732
Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru; vydavatelství a tisk	8 895	8 625	Výroba elektrických zařízení	13 249
Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	12 295	7 709	Výroba základních farmaceutických výrobků a ...	10 855
Výroba pryžových a plastových výrobků	4 803	7 162	Výroba papíru a výrobků z papíru	8 534
Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	4 416	3 149	Výroba chemických látek a chemických přípravků	7 200
Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	1 402	2 680	Výroba pryžových a plastových výrobků	6 188
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	1 068	1 776	Výroba potravinářských výrobků	5 266
			Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení	4 711
			Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	2 548
			Výroba nábytku	1 804
			Výroba textilií	1 383

Zdroj: ČSÚ – krajské ročenky

⁸ Zde patří: Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků (OKEČ) a Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství (NACE)

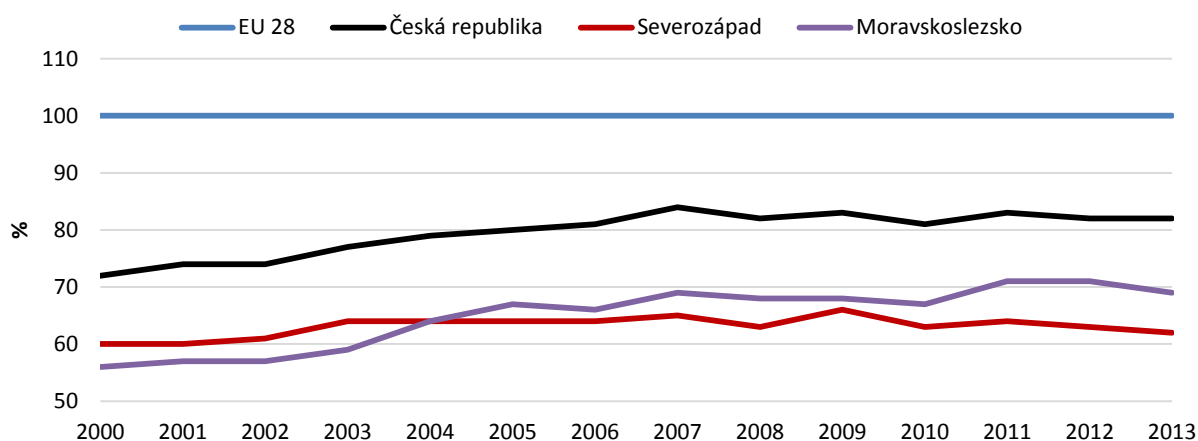
⁹ Zde patří: Výroba dopravních prostředků a zařízení (OKEČ) a Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů (NACE)

¹⁰ Zde patří: Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených (OKEČ) a Výroba strojů a zařízení j. n. (NACE)

1.4 Pozice krajské ekonomiky v EU 28

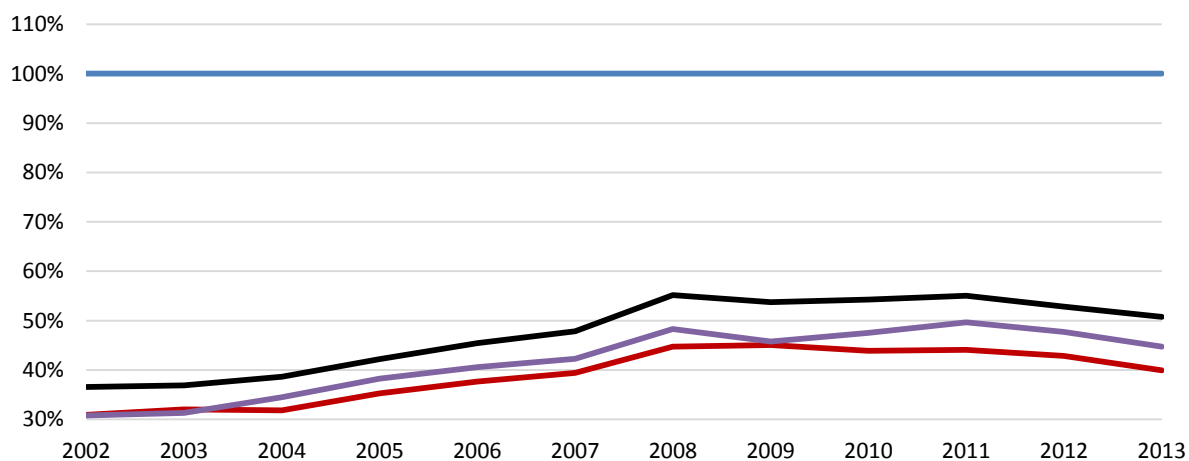
Vybrané indikátory ekonomického vyspělosti ve vztahu k EU 28 nabízejí srovnání vývoje sledovaných regionů a Česka vůči makroekonomickým trendům. Jak ilustrují grafy níže, v první dekádě nového tisíciletí dosahovalo Česko i sledované regiony vyšší dynamiky růstu a přibližovaly se k průměru EU 28, avšak dynamika růstu Moravskoslezska byla výrazněji vyšší než regionu Severozápad. V druhé dekádě však Česká republika i oba regiony soudržnosti stagnovaly a rozdíl vůči EU 28 se mírně zvýšil. Podobný trend lze pozorovat i v případě HDP na zaměstnance. Porovnání produktivity (HDP na zaměstnance) ukazuje na výraznější zaostávání Česka a sledovaných regionů, i když Moravskoslezsko má vyšší dynamiku růstu oproti regionu Severozápadu. Ve sledovaných regionech lze také v porovnání s ostatními regiony v Evropské unii pozorovat vyšší podnikatelskou aktivitu (obrázek níže) měřenou podílem nově vzniklých firem k počtu všech existujících firem. Pouze polské regiony a několik regionů z Francie dosahovalo v období vrcholu ekonomické krize podobné míry podnikatelské aktivity.

Graf 8: Vývoj HDP na obyvatele regionů soudržnosti Severozápad a Moravskoslezsko k EU 28, PPS v procentuálním vyjádření k průměru EU 28 (EU 28 = 100), 2000–2013

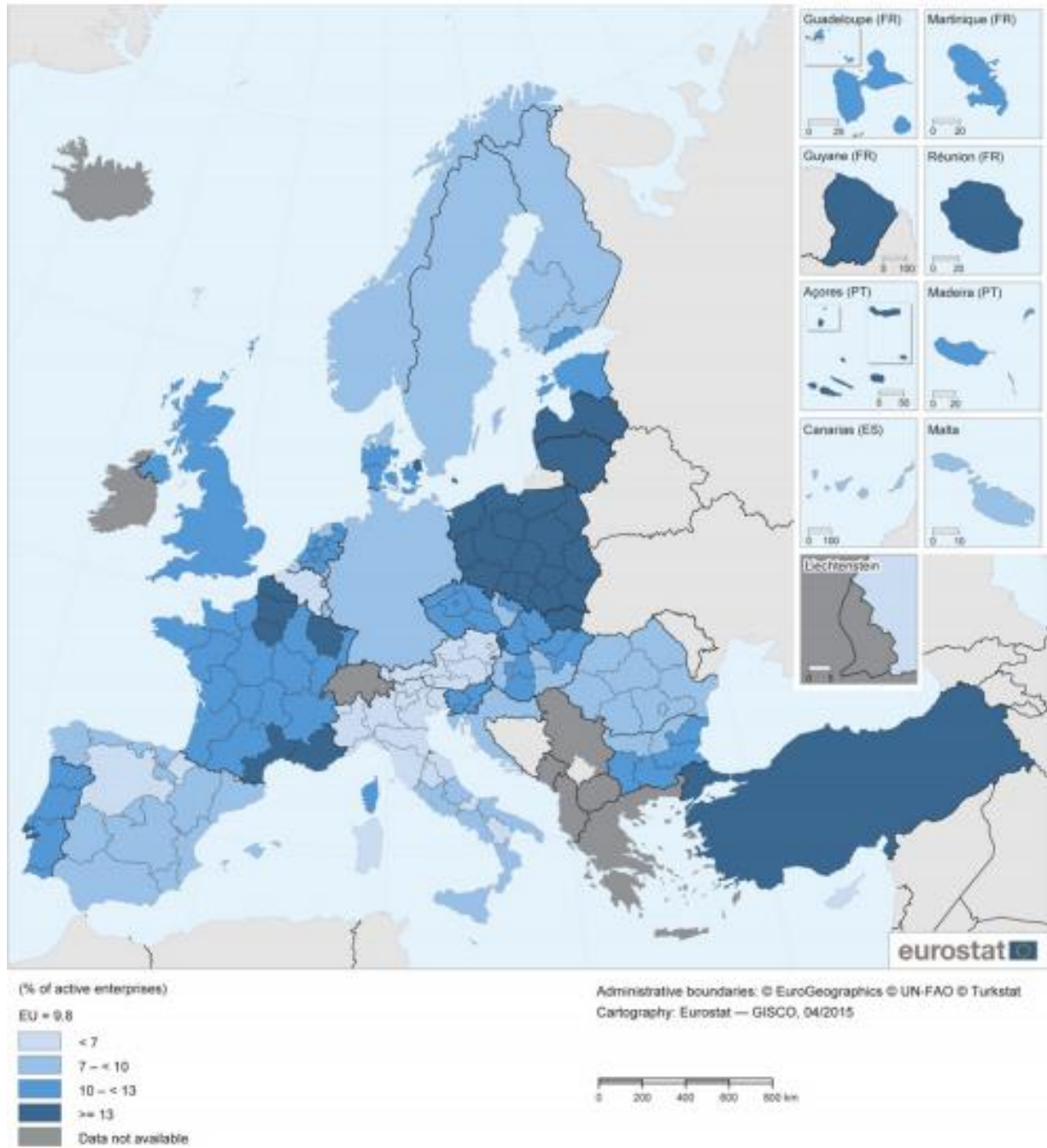
Zdroj: Eurostat

Graf 9: Vývoj HDP na zaměstnance regionů soudržnosti Severozápad a Moravskoslezsko, mil. EUR na zaměstnance (15-64), standardizováno k EU 28 (EU 28 = 100), 2002–2013

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočet

Obrázek 1: Míra vzniku podniků (Podíl nově vzniklých podniků k počtu všech aktivních podniků), 2010

Zdroj: Eurostat regional yearbook 2015

Shrnutí

- Rozdíl mezi ekonomickou výkonností sledovaných krajů a Česka se neustále zvyšuje. Jak ukazuje dlouhodobý vývoj, tak zaostávání všech tří krajů probíhalo jak v období silného hospodářského růstu (2002–2007), tak i v době ekonomické krize (2009–2012). Navíc se nezvětšuje pouze rozdíl mezi sledovanými kraji a Českem, ale také mezi kraji samotnými. Dochází tedy ke zvětšování regionálních disparit. Tento vzorec se mírně liší v porovnání s EU 28, kdy v letech 2002-2007 regiony Severozápad i Moravskoslezsko snižovaly „ztrátu“ vůči průměru EU 28, avšak od ekonomické krize začaly regionální rozdíly opět růst.
- Ekonomická struktura krajů prochází postupnou proměnou, kdy ve všech krajích nabývají na důležitosti odvětví spojená přímo či nepřímo s automobilovým průmyslem. Na druhé straně tradiční průmyslová odvětví těchto krajů patří stále mezi klíčové komponenty ekonomik krajů. Nutné je dodat, že řada firem v tradičních odvětvích prošla svou vlastní vnitřní transformací, tedy modernizací výroby, obměnou trhů (v produktovém i geografickém smyslu), která jim zajistila životaschopnost nejen na českém, ale také na evropském a globálním trhu¹¹. Vnitřní proměna firem a celých odvětví je důležitým aspektem restrukturalizace, který často není patrný z agregátních statistik, ale představuje významný prvek úspěšné ekonomické transformace regionů.
- V posledních letech dochází k proměnám přímých zahraničních investic. Zatímco dříve byl růst stavu PZI tvořen především příchodem nových investorů, v současné době tvoří většinu či téměř polovinu investic investoři, kteří již v dané lokalitě působí.

¹¹ Tyto informace není možné zjistit z agregátních statistik, ale jsou nutná hloubková terénní šetření mezi firmami působícími v krajském hospodářství (viz Analýza inovačního potenciálu firem Karlovarského kraje, Berman Group 2010; Průzkum trhu výzkumných a vývojových potřeb podnikatelských subjektů v Ústeckém kraji, Berman Group 2012)

2 Trh práce a struktura zaměstnanosti

V následující kapitole budou analyzována témata související s trhem práce. Nejprve bude popsána struktura zaměstnanosti ve vybraných krajích z pohledu základních ekonomických odvětví a pak podrobně s důrazem na zpracovatelský průmysl a změny v jeho vnitřní oborové struktuře. Zpracovatelský průmysl představuje nejvýznamnější ekonomické odvětví a změny v jeho struktuře představují klíčovou podmínku pro ekonomickou restrukturalizaci dotčených krajů. Kapitola poskytuje informaci i o vývoji úrovně nezaměstnanosti a specificky dlouhodobé nezaměstnanosti, která představuje významný problém ve všech třech krajích.

Tabulka 5: Zaměstnanost ve vybraných krajích a ČR dle hlavních sekcí NACE, 1998–1999 a 2013–2014

Sekce NACE	Karlovarský kraj			Ústecký kraj			Moravskoslezský kraj			ČR	
	1998-1999	2013-2014	Změna v p. b.	1998-1999	2013-2014	Změna v p. b.	1998-1999	2013-2014	Změna v p. b.	1998-1999	2013-2014
A - Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	2,3%	1,7%	-0,6%	4,4%	2,5%	-1,9%	3,1%	2,1%	-1,0%	5,4%	2,9%
B - Těžba a dobývání	4,5%	3,4%	-1,1%	4,3%	1,8%	-2,6%	7,1%	3,0%	-4,1%	1,8%	0,8%
C - Zpracovatelský průmysl	25,2%	25,6%	0,3%	23,6%	25,8%	2,2%	28,4%	28,0%	-0,4%	26,7%	26,4%
D - Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	1,7%	0,8%	-0,9%	2,8%	1,9%	-0,9%	1,2%	1,5%	0,3%	1,5%	1,1%
E - Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	1,4%	1,6%	0,3%	1,3%	1,2%	-0,1%	0,7%	1,2%	0,5%	1,0%	1,1%
F - Stavebnictví	9,1%	8,0%	-1,1%	11,0%	9,0%	-2,0%	8,9%	7,6%	-1,4%	10,1%	8,4%
G - Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	13,0%	12,0%	-0,9%	13,1%	12,5%	-0,6%	11,8%	12,8%	0,9%	13,0%	12,1%
H - Doprava a skladování	7,2%	5,8%	-1,4%	8,9%	7,0%	-1,9%	6,8%	6,2%	-0,7%	6,7%	6,0%
I - Ubytování, stravování a pohostinství	4,5%	7,6%	3,2%	3,3%	3,5%	0,2%	3,1%	3,5%	0,3%	3,4%	3,8%
J - Informační a komunikační činnosti	1,8%	0,6%	-1,3%	1,6%	1,5%	-0,1%	1,6%	2,0%	0,4%	2,0%	2,9%
K - Peněžnictví a pojišťovnictví	1,5%	1,3%	-0,2%	1,6%	1,9%	0,3%	1,7%	1,8%	0,0%	2,0%	2,6%
L - Činnosti v oblasti nemovitostí	0,7%	0,9%	0,2%	0,4%	1,6%	1,2%	0,4%	0,7%	0,3%	0,5%	1,0%
M - Profesionální, vědecké a technické činnosti	2,4%	3,6%	1,3%	2,0%	3,4%	1,4%	1,9%	3,5%	1,6%	2,8%	4,5%
N - Administrativní a podpůrné činnosti	1,8%	2,1%	0,3%	1,7%	3,3%	1,6%	1,5%	3,2%	1,7%	1,9%	2,6%
O - Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	7,5%	6,9%	-0,6%	6,6%	6,8%	0,2%	6,2%	6,1%	-0,1%	6,4%	6,4%
P - Vzdělávání	5,4%	5,7%	0,3%	4,8%	5,7%	0,8%	6,7%	6,7%	0,0%	6,1%	6,5%
Q - Zdravotní a sociální péče	6,3%	9,2%	2,8%	5,3%	6,8%	1,5%	5,5%	7,1%	1,6%	5,4%	7,0%
R - Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	1,6%	1,5%	-0,1%	1,2%	1,4%	0,2%	0,9%	1,7%	0,8%	1,3%	1,6%
S - Ostatní činnosti	2,2%	1,7%	-0,5%	2,1%	2,4%	0,3%	2,4%	1,6%	-0,8%	1,8%	1,8%

Zdroj: ČSÚ – VŠPS, vlastní úpravy

2.1 Struktura zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu

Jak ukazuje tabulka na předchozí straně, v **Karlovarském kraji** tvoří nejvýznamnější obor zpracovatelský průmysl, jenž poskytuje v kraji práci čtvrtině všech zaměstnancům, což je obdobný podíl jako v ČR. Vývojově došlo k největším změnám v sektorech ubytování, stravování a pohostinství a také zdravotní a sociální péči, kde v kraji vzrostl výrazně podíl na zaměstnanosti. To souvisí s dvěma důležitými procesy v kraji – (i) modernizací a rozvojem lázeňství a na něj napojenými lékařskými službami a také (ii) stárnutím populace, které vytváří stále větší nároky na sociální a zdravotní služby, přičemž tento druhý aspekt lze v obdobné míře pozorovat i v ostatních částech ČR.

Ve struktuře zaměstnanosti **Ústeckého kraje** tvoří nejvýznamnější obor zpracovatelský průmysl, který vytváří čtvrtinu všech pracovních míst v krajské ekonomice a jeho význam v hospodářství regionu v čase roste. Naopak výrazněji za posledních 15 let poklesl podíl těžebního průmyslu a stavebnictví. V kraji roste podobným tempem jako na národní úrovni podíl zaměstnaných ve zdravotní a sociální péči a v profesních, vědeckých a technických činnostech.

Ve struktuře zaměstnanosti v **Moravskoslezském kraji** tvoří nejvýznamnější obor rovněž zpracovatelský průmysl, který vytváří 28 % všech pracovních míst v kraji, což je nadprůměrná hodnota v porovnání s ČR. Výrazně nad průměrem ČR je i těžební průmysl, ačkoliv jeho podíl na zaměstnanosti v regionu v posledních 15 letech poklesl zhruba o polovinu (nyní tvoří 3 %), což odpovídá postupnému omezování těžby černého uhlí v kraji.

Tabulka 6: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu v Karlovarském kraji dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014

Oddíly NACE	Podíl na celkové zaměstnanosti ve ZP 2013-14	OKEČ	Podíl na zaměstnanosti ve ZP 2002-03
25 Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků	17%	DI Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	24%
23 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	16%	DJ Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	14%
29 Výroba motorových vozidel a jejich dílů	13%	DL Výroba elektrických optických přístrojů a zařízení	11%
27 Výroba elektrických zařízení	11%	DB Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	11%
13 Výroba textilií	8%	DA Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	8%
22 Výroba pryžových a plastových výrobků	6%	DK Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených	6%
28 Výroba strojů a zařízení	5%	DM Výroba dopravních prostředků a zařízení	6%
Ostatní zpracovatelský průmysl	24%	Ostatní zpracovatelský průmysl	13%

Zdroj: ČSÚ – Statistická ročenka Karlovarského kraje 2015 a 2003, vlastní úpravy

Pozn.: Statistika zahrnuje údaje pouze za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji. V tabulce jsou barevně označena **nově se rozvíjející a rostoucí odvětví** a naopak odvětví upadající.

Vnitřní struktura nejvýznamnějšího odvětví (zpracovatelského průmyslu) ukazuje na poměrně nízkou vnitřní míru specializace tohoto odvětví v **Karlovarském kraji**. **Specializace navíc v čase klesá na významu a to zejména ve výrobě skla, porcelánu, keramiky a stavebních hmot** (ostatní nekovové minerální výrobky), které ještě v roce 2003 tvořilo téměř čtvrtinu všech pracovních míst, v současnosti už to je pouze 16 %. **I přes pokles podílu na celkové zaměstnanosti stále patří toto odvětví k důležitým oborům krajské ekonomiky a řadě podniků působících v tomto oboru se podařilo úspěšně restrukturalizovat** (viz text níže), což se projevilo příznivě na jejich ekonomické výkonnosti.

Naopak v kraji se v uplynulých 15 letech rozvíjely nové průmyslové obory jako výroba automobilových dílů a součástek případně kovodělný průmysl. V některých tradičních oborech (textilní průmysl, výroba porcelánu a keramiky) dochází k restrukturalizaci a rozvoji nových specializací a forem výroby (např. v textilním průmyslu je to přechod od tradičních výrob k výrobě potahů a čalounění do aut). Krajské hospodářství se také stále silněji integruje do tzv. globálních hodnotových řetězců (nejen pobočky zahraničních firem ale i domácí firmy z Karlovarského kraje), převládající způsob zapojení v kraji působících firem je však jako subdodavatelé méně sofistikované produkce, která má převážně zakázkovou povahu. To posiluje závislost krajské ekonomiky (a zpracovatelského průmyslu zvláště) na zahraničních odběratelích a jejich rozhodnutích a má značné implikace pro budoucí fungování místních podniků a zejména jejich autonomii ve strategických oblastech řízení firem¹².

Z analýz pro Pakty zaměstnanosti je možné v Karlovarském kraji odhadnout budoucí poptávku po pracovní síle v jednotlivých oborech a srovnat ji s nabídkou lidských zdrojů na trhu práce do roku 2020¹³. Z tohoto srovnání je zřejmé (s přihlédnutím k metodickým omezením popsaným v poznámce), že odhadovaná poptávka po pracovní síle v období 2014-2020 bude kryta nabídkou absolventů středních a vysokých škol zhruba z poloviny. Převis nabídky je predikován pro odvětví Zemědělství, lesnictví a rybářství a Ubytování, stravování a pohostinství, kde bude na trhu práce více disponibilních lidských zdrojů, než bude v krajském hospodářství potřeba. Naopak nejkritičtější odvětví, které bude na základě odhadované poptávky problematické pokrýt novými absolventy, jsou Doprava a skladování (poptávka bude pokryta nabídkou pouze z 15 %), Zdravotnictví a sociální péče (16 %), Vzdělávání (35 %) a Průmysl (55 %).

Tabulka 7: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu v Ústeckém kraji dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014

Oddíly NACE	Podíl na zaměstnanosti ve ZP 2013-14	OKEČ	Podíl na ZP 2002-03
29 Výroba motorových vozidel a jejich dílů	16,3%	DJ Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	16,2%
23 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	13,1%	DF Výroba koksu, rafinerské zpracování ropy + DG Výroba chemických látek	14,5%
28 Výroba strojů a zařízení	10,1%	DI Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	12,1%
25 Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků	9,9%	DA Výroba potravinářských výrobků a nápojů	11,6%
20 Výroba chemických látek a chemických přípravků	9,9%	DB Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	10,6%
27 Výroba elektrických zařízení	9,4%	DK Výroba a opravy strojů a zařízení	7,8%
Ostatní zpracovatelský průmysl	31,1%	Ostatní zpracovatelský průmysl	27,2%

Zdroj: ČSÚ – Statistická ročenka Ústeckého kraje 2015 a 2003, vlastní úpravy

Pozn.: Statistika zahrnuje údaje pouze za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji. V tabulce jsou barevně označena **nově se rozvíjející a rostoucí odvětví** a naopak odvětví upadající.

¹² Viz Strategie rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje – aktualizována verze 2012; (a její přílohy) Analýza inovačního potenciálu firem Karlovarského kraje, Berman Group, 2010

¹³ Údaje vychází z odhadu v publikaci Analýza zaměstnanosti v Karlovarském kraji (2014). Tento odhad bere v potaz předpokládaný vývoj poptávky na trhu práce na národní úrovni a aplikuje tyto trendy na kraj. Nejsou tedy zohledněna krajská specifika, což činí tento odhad velmi hrubým. Současně je však tento odhad jediným dostupným zdrojem, který mapuje budoucí situaci na trhu práce a soulad poptávky s nabídkou.

Zpracovatelský průmysl v Ústeckém kraji je méně specializovaný než v ostatních dvou srovnávaných regionech – neexistuje jedno dominantní průmyslové odvětví, ale šest významnějších, která dohromady tvoří dvě třetiny celkové zaměstnanosti ve ZP. **Specializace navíc v čase mírně klesá a zásadně se proměňují průmyslové obory důležité pro krajskou ekonomiku.** Značně poklesl význam chemického a textilního průmyslu v zaměstnanosti (byť se stále jedná o důležité odvětví, podíl poklesl o 4,6 resp. 8,3 p.b.). Naopak v kraji se v uplynulých 15 letech **silně rozvíjely nové průmyslové obory jako výroba automobilových dílů a součástek případně elektrotechnický průmysl, což byl z velké části důsledek nově příchozích zahraničních investorů** (viz předchozí kapitola a odvětvová struktura PZI v krajích). Mírně posílil svůj význam také tradiční obor výroby nekovových minerálních výrobků, který je v kraji tvořen především výrobcí skla a skleněných produktů pro automobilový průmysl¹⁴, kteří v kraji kontinuálně rozšiřují svou výrobu. **Výrobci v ostatních tradičních oborech (chemická výroba, stavební hmoty) jsou typicky zaměřeni na výrobu surovin případně základních produktů vstupujících do výroby v ostatních průmyslových oborech, tyto firmy jsou často velmi významnými hráči krajské ekonomiky z pohledu tržeb, ale většina z nich se orientují především na výrobu s nižší přidanou hodnotou se silným tlakem na cenovou konkurenceschopnost a efektivitu výroby** (to jsou nejčastěji i hlavní cíle inovací v těchto firmách), což s sebou nese často postupný pokles počtu zaměstnanců.

Tabulka 8: Nejvýznamnější odvětví zpracovatelského průmyslu Moravskoslezského kraje dle podílu na celkové zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, 2002–2003 a 2013–2014

Oddíly NACE	Podíl na zaměstnanosti ve ZP 2013-14	OKEČ	Podíl na ZP 2002-03
Výroba základních kovů, hutnictví, slévárenství	20,7%	Výroba základních kovů, hutních a kovárenských výrobků	45,6%
Výroba motorových vozidel a jejich dílů	20,4%	Výroba dopravních prostředků a zařízení	13,9%
Výroba strojů a zařízení	11,6%	Výroba a opravy strojů	10,4%
Výroba kovárenských výrobků	11,3%	Výroba potravinářských výrobků a nápojů	7,0%
Výroba elektrických zařízení	5,3%	Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	6,6%
Výroba ostatních dopravních prostředků	4,6%	Výroba pryžových a plastových výrobků	4,5%
Ostatní zpracovatelský průmysl	26,0%	Ostatní zpracovatelský průmysl	11,9%

Zdroj: ČSÚ – Statistická ročenka Moravskoslezského kraje 2015 a 2003, vlastní úpravy

Pozn.: Statistika zahrnuje údaje pouze za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji. V tabulce jsou barevně označena **nově se rozvíjející a rostoucí odvětví** a **naopak odvětví upadající**.

Vnitřní struktura odvětví zpracovatelského průmyslu ukazuje vysokou míru specializace průmyslu v **Moravskoslezském kraji** zejména na výrobu kovů, hutnictví a slévárenství, přestože jeho význam v čase výrazně poklesl a také na výrobu motorových vozidel a jejich dílů, jehož význam v krajském hospodářství naopak roste.

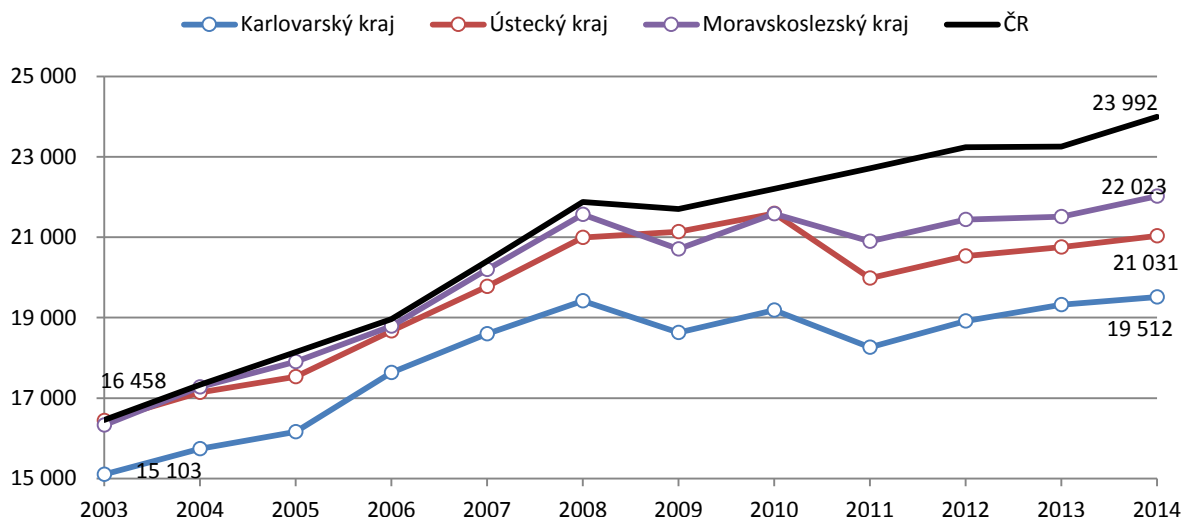
Vysoká míra specializace krajského zpracovatelského průmyslu na výše uvedená dvě odvětví v čase mírně klesá, a přestože nabývají na významu nové obory (automobilový a elektrotechnický průmysl), podíl 6 nejvýznamnějších oborů na celkové zaměstnanosti v posledních 10 letech poklesl o 15 p.b. **Proměna struktury krajské ekonomiky má dva klíčové aspekty – prvním z nich je pokračující útlum těžkého průmyslu a hornictví, který s sebou nese značný pokles zaměstnanosti v těchto oborech. Druhým faktorem je růst ekonomických aktivit v nových oborech, zejména navázaných na**

¹⁴ Především firmy ze skupiny AGC

automobilový průmysl¹⁵. Tento růst byl v kraji vyvolán zejména příchodem nových zahraničních investorů orientujících se na trh automotive. A není to pouze Hyundai a na ni navázaní výrobci a celá řada dalších firem¹⁶, které těžily v uplynulém období ze silného růstu automobilového průmyslu a také ze strategické polohy kraje, z něhož lze dobře dodávat několika výrobcům osobních automobilů v ČR, Polsku a na Slovensku.

2.2 Mzdy a trh práce

Graf 10: Medián hrubé měsíční mzdy v podnikatelské sféře ve vybraných krajích a v ČR, 2003–2014

Zdroj: MPSV - Regionální statistika ceny práce, vlastní úpravy

Pozn.: Data jsou získána tzv. pracovištní metodou (územní třídění je provedeno podle místa skutečného pracoviště zaměstnanců) a vychází z pravidelného výběrového statistického zjišťování s názvem „Čtvrtletní šetření o ceně práce“

Medián hrubé měsíční mzdy lépe vypovídá o skutečné úrovni mezd než průměrná hrubá mzda, která je ovlivněna vysokými mzdami u malé části populace¹⁷. Mzdy v podnikatelské sféře (měřené mediánem) ve všech třech sledovaných krajích dlouhodobě rostou mnohem nižším tempem než v ČR. Toto **zaostávání je nejvíce patrné po roce 2008, před nímž vrcholilo období vysokého ekonomického růstu a růst mezd v Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji byl srovnatelný s ostatními regiony ČR.** Mzdy v období 2008-11 v těchto krajích stagnovaly, zatímco v ČR stále rostly, i když nižším tempem než v předchozím období. Růst mezd byl obnoven až od roku 2012, přesto je tempo růstu nižší než v ostatních regionech ČR.

V Karlovarském kraji úroveň mezd zaostávala za ostatními kraji po celé období, nyní je rozdíl téměř 4,5 tis. Kč. **Důvodem je nižší hospodářská výkonnost a především nižší úroveň produktivity práce v kraji než ve zbytku ČR, která vyplývá zejména ze struktury ekonomiky – vyššího zastoupení průmyslových oborů a aktivit s nižší přidanou hodnotou a také vyššího zastoupení méně znalostně intenzivních služeb v zaměstnanosti.**

¹⁵ Řada firem spadajících statisticky do odvětví výroby kovodělných výrobků (NACE 25), elektroniky (NACE 26), elektrotechniky (NACE 27) nebo výroby plastů a gumových výrobků (NACE 22) je však povahou svých aktivit a obchodních vazeb silně navázána na automobilový průmysl – firmy mají často své odběratele v automobilovém, průmyslu.

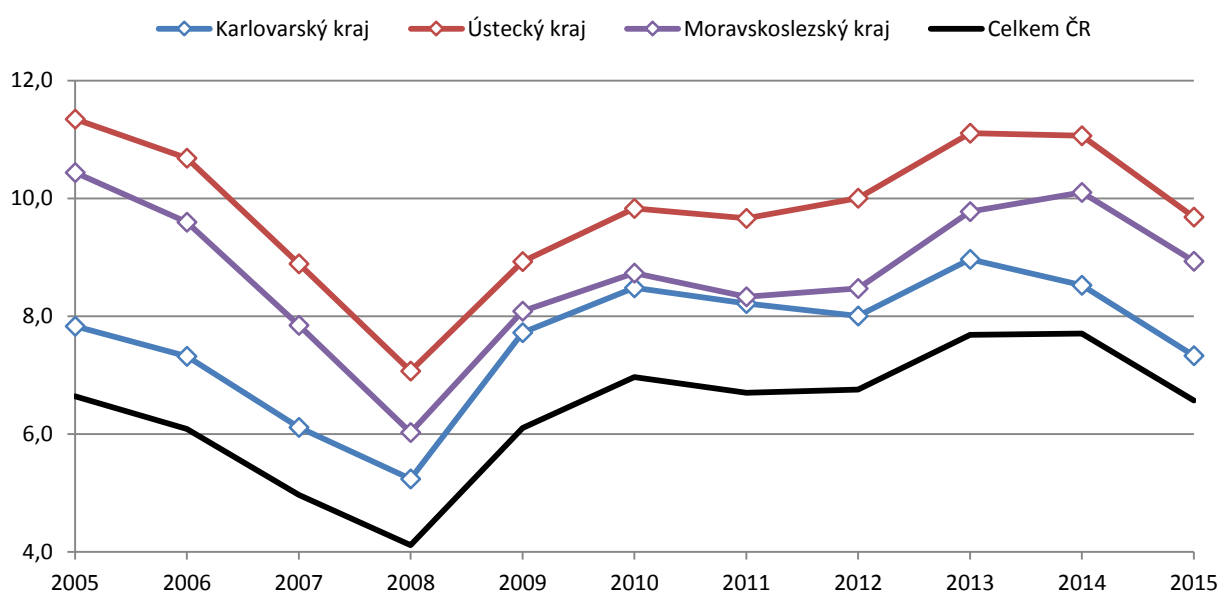
¹⁶ Z těch nejvýznamnějších např. Halla Visteon (dřívější Autopal), Brose, MAHLE Behr, Brembo, Dura

¹⁷ Dle údajů MPSV má zhruba 61 % zaměstnanců v dotčených krajích nižší než průměrnou mzdu (údaj za rok 2014)

Průměrná hrubá měsíční mzda v Ústeckém kraji byla v roce 2014 zhruba o 3 tis. Kč nižší než v ČR. Tento rozdíl je nižší než např. v **Karlovarském kraji**. Důvodem je zejména odvětvová struktura a větší zastoupení průmyslových oborů, kde je v Ústeckém kraji ve srovnání s ostatními obory i kraji nadprůměrná mzdová úroveň (chemický průmysl, výroba nekovových minerálních výrobků, výroba základních kovů¹⁸).

Průměrná hrubá měsíční mzda v **Moravskoslezském kraji** se dlouhodobě nejvíce přibližuje průměrné mzdové úrovni v celé ČR, v roce 2014 byl rozdíl necelé 2 tis. Kč. **Příčinou mírného zaostávání po roce 2008 je také pokračující proměna odvětvové struktury zaměstnanosti a pokles počtu zaměstnanců v průmyslových oborech, které se vyznačují nadprůměrnými platy** (zejména těžební, hutnický a chemický průmysl¹⁹) a pomalejší rozvoj zaměstnanosti ve znalostně náročných odvětvích služeb, které se vyznačují vyšší mzdovou úrovní (zejména služby ICT, peněžnictví a pojišťovnictví, vědecké a technické činnosti), což je společné pro všechny tři kraje.

Graf 11: Podíl nezaměstnaných osob ve vybraných krajích a ČR, 2005–2015

Zdroj: Integrovaný portál MPSV, vlastní úpravy

Všechny tři kraje patří dlouhodobě k regionům s nejvyšší úrovní nezaměstnanosti v rámci ČR, přičemž vývoj nezaměstnanosti kopíruje zhruba celorepublikové trendy – značný pokles nezaměstnanosti do roku 2008 byl způsoben silným ekonomickým růstem, který byl doprovázen tvorbou nových pracovních míst. Naopak v roce 2009 přišla ekonomická krize a zejména ve výrobních podnicích nastalo rychlé a někdy poměrně masivní propuštění, které se odrazilo ve strmém nárůstu nezaměstnanosti, která se i v následujících 5 letech udržovala na vyšších hodnotách, neboť ekonomika stagnovala nebo rostla pouze velmi pomalu a zaměstnavatelé nevytvářeli ve větší míře nová pracovní místa. **Karlovarský kraj dlouhodobě vykazuje pouze zhruba o 1 p. b. vyšší nezaměstnanost než je průměr ČR**, a vývoj v posledních dvou letech ukazuje, že dochází k určitému přibližování hodnotám v ČR. To je velmi pravděpodobně zejména **důsledkem obnovení (byť mírného) ekonomického růstu a tvorby nových pracovních míst a také stále častější dojíždkou za**

¹⁸ Blíže o mzdové úrovni v jednotlivých průmyslových oborech viz Statistická ročenka Ústeckého kraje (ČSÚ)

¹⁹ Blíže viz Statistická ročenka MSK 2015

prací do příhraničních německých regionů. Aktuální počet dosažitelných uchazečů o práci v kraji (prosinec 2015) činí 14 156 osob.

Ústecký kraj je dlouhodobě krajem s nejvyšší nezaměstnaností v ČR. Její vývoj kopíruje situaci v celém Česku, ale drží se o 3 až 5 p. b. výše. Vývoj od vypuknutí ekonomické krize v roce 2009, před níž byla nezaměstnanost v kraji nejbližší národnímu průměru, ukazuje, že **problémy s vysokou nezaměstnaností v kraji přetrvávají a podíl lidí bez práce opět rostl až do roku 2014 mírně vyšším tempem než v průměru v ČR.** Snižování nezaměstnanosti probíhá až během roku 2015, kdy stejně jako ve všech ostatních regionech ČR, klesá počet i podíl lidí bez práce zejména díky oživení ekonomiky a tvorbě nových pracovních míst. Aktuální počet dosažitelných uchazečů o práci v kraji (prosinec 2015) činí 48 900 osob.

Moravskoslezský kraj patří dlouhodobě ke krajům s nejvyšší nezaměstnaností v ČR. V posledních 10 letech se však její úroveň stále mírně přibližuje hodnotám na úrovni celé ČR, byť za nimi zaostává o necelých 2,5 p.b. **Negativní je však její vývoj v roce 2014, který byl ovlivněn zejména dalším propouštěním v těžkém průmyslu a hornictví. Naopak v roce 2015 již došlo ke snížení počtu i podílu nezaměstnaných, tempo poklesu však bylo nejpomalejší ze všech krajů Česka.** Aktuální počet dosažitelných uchazečů o práci v kraji (prosinec 2015) činí 69 890 osob.

Tabulka 9: Dlouhodobá nezaměstnanost (podíl nezaměstnaných déle než 12 měsíců na celkovém počtu osob v evidenci úřadů práce) ve vybraných krajích a v ČR, 1998–2014

	1998-99	2006-07	2013-14	Změna relativně	Změna abs.
Karlovarský kraj	32,1%	52,4%	56,1%	24,0%	4 530
Ústecký kraj	48,4%	67,3%	50,9%	2,6%	-8 559
Moravskoslezský kraj	40,2%	62,2%	50,7%	10,5%	-1 107
ČR	34,6%	55,5%	45,7%	11,0%	20 575

Zdroj: ČSÚ - Trh práce v ČR - časové řady, vlastní úpravy

Dlouhodobá nezaměstnanost je výrazným problémem nejen vybraných tří krajů ale i celé ČR. Má značné nejen ekonomické ale především sociální dopady. V Karlovarském kraji tvoří dlouhodobě osoby, které jsou bez práce déle než 1 rok, 56 % všech nezaměstnaných a toto číslo se na rozdíl od ČR v posledních letech nedaří snižovat, naopak jejich podíl i absolutní počet mírně roste.

V Ústeckém kraji byl podíl osob hledající práci déle než 1 rok dlouhodobě o 10 –15 p. b. větší než v ČR. V posledním sledovaném období (průměr za roky 2013-14) došlo k mírnému zlepšení. I přesto však více 51 % uchazečů o zaměstnání je bez práce déle než 1 rok, což negativně ovlivňuje jejich sociální postavení a přispívá resp. je často i příčinou a průvodním jevem sociálního vyloučení obyvatel.

Dlouhodobá nezaměstnanost dosahuje v Moravskoslezském kraji mírně vyšších hodnot než v ČR a v čase tento rozdíl spíše přetrvává. Celkový počet osob hledajících zaměstnání déle než 1 rok v kraji od roku 2006 poměrně značně poklesl, což lze hodnotit pozitivně, přestože jejich podíl na celkovém počtu nezaměstnaných stále dosahuje 51 %.

Tabulka 10: Nezaměstnanost dle věku ve vybraném území, prosinec 2015

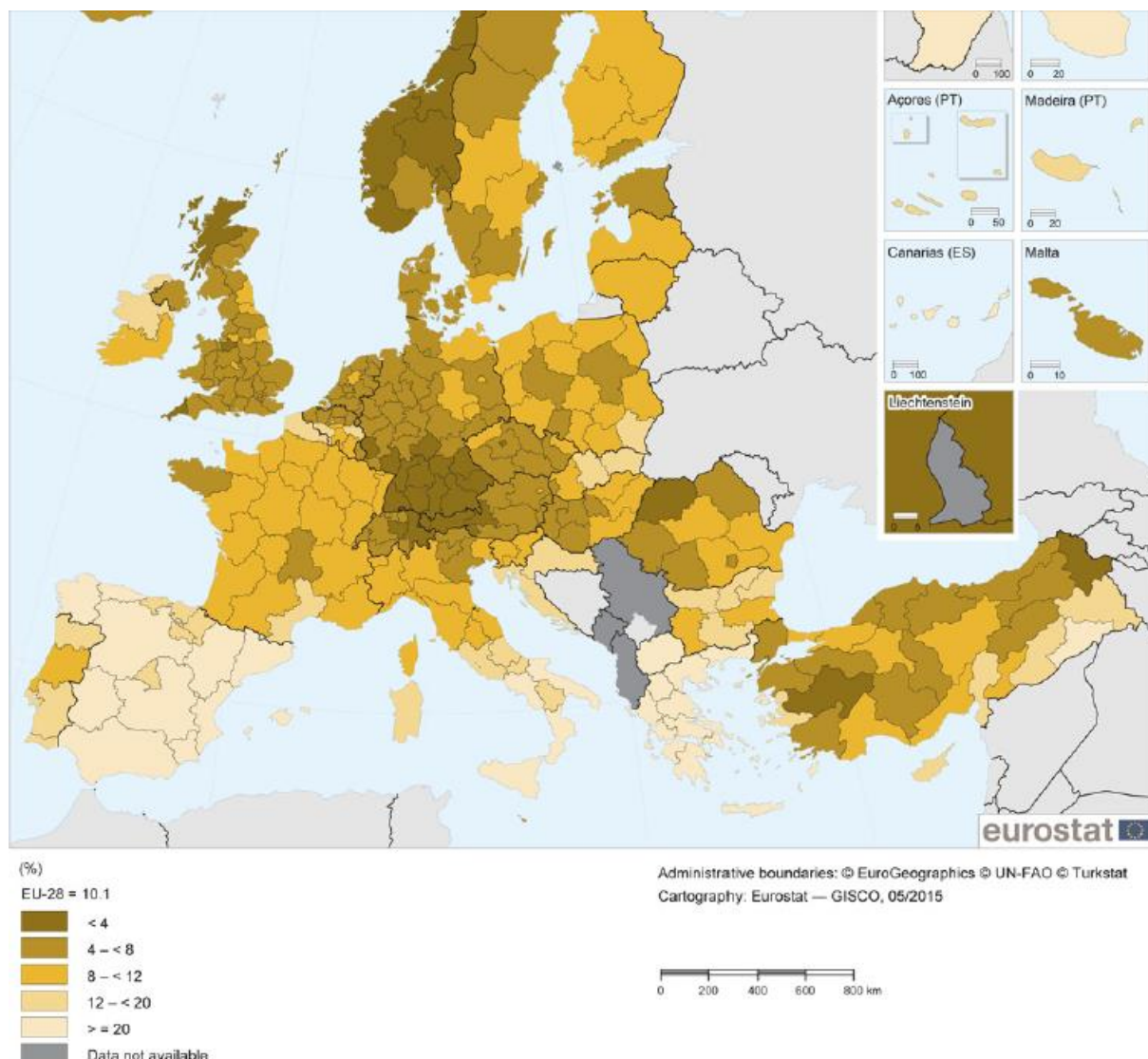
	Uchazeči o zaměstnání v evidenci ÚP				Celkem
	do 29 let		50 a více let		
	počet	podíl na celkovém počtu uchazečů	počet	podíl na celkovém počtu uchazečů	
Karlovarský kraj	3 701	24,8%	4 626	31,1%	14 896
Ústecký kraj	12 596	24,8%	14 525	28,6%	50 778
Moravskoslezský kraj	16 670	23,0%	24 056	33,1%	72 573
Celkem ČR	108 171	23,9%	141 514	31,2%	453 118

Zdroj: Integrovaný portál MPSV, vlastní úpravy

Struktura uchazečů o zaměstnání dle věku ukazuje na určitá specifika vybraných krajů. Karlovarský a Ústecký kraj mají mírně vyšší zastoupení mladých uchazečů o práci do 29 let, což může být dáno stále ještě relativně mladší věkovou strukturou těchto krajů (viz zjištění v kapitole č. 4). Podstatnější rozdíly již však jsou mezi uchazeči o zaměstnání v zastoupení lidí nad 50 let věku. V Moravskoslezském kraji tvoří téměř třetinu všech uchazečů o zaměstnání osoby nad 50 let věku a problémy s nezaměstnaností u starší generace obyvatel jsou zde ze všech krajů nejvyšší. Z dostupných dat lze jen spekulovat, čím je to způsobeno, nejvíce pravděpodobné však je, že profesní struktura těchto uchazečů neodpovídá poptávce na trhu práce, která se mění v souvislosti s útlumem tradičních odvětví (těžba, těžký průmysl) a rozvojem nových oborů (v průmyslu a službách). Naopak v Ústeckém kraji je podíl uchazečů o práci starších 50 let jen 28,6 %, což je o 2,5 p. b. pod celostátním průměrem. Zde je příčinou zejména mladší věková struktura populace.

2.3 Pozice krajů ve srovnání s EU

Obrázek 2: Nezaměstnanost v regionech NUTS 2 v EU, 2014

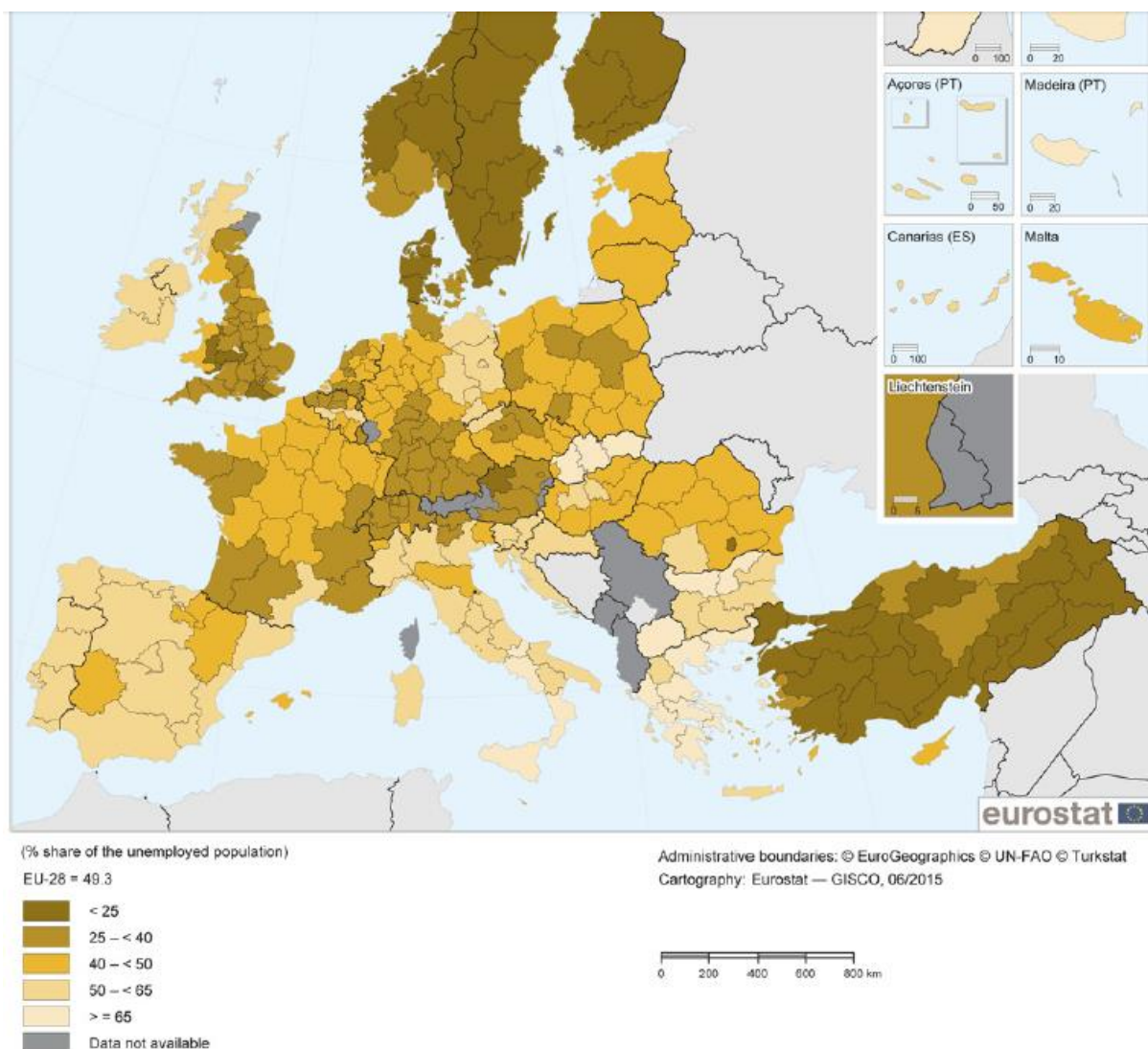

Zdroj: Převzato z publikace Eurostat Regional Yearbook 2015

Pozn.: Ukazatel odpovídá míře nezaměstnanosti dle metodiky ILO (Eurostat) a není srovnatelná s ukazatelem Podílu nezaměstnaných, který publikuje MPSV

Ačkoliv ČR patří v rámci EU ke státům, které mají nižší úroveň nezaměstnanosti (podobně jako např. Německo, země Beneluxu, Velká Británie), regiony NUTS 2 Moravskoslezsko a Severozápad dosahují hodnot vyšších (8,6 resp. 8,7 %). V porovnání s průměrem EU28 (10,2 %) i EU 15 (10,5 %) je však nezaměstnanost ve vybraných krajích i tak stále nižší.

Obrázek 3: Podíl dlouhodobě nezaměstnaných (déle než 12 měsíců) na celkovém počtu nezaměstnaných v regionech NUTS 2 v EU, 2014

Zdroj: Převzato z publikace Eurostat Regional Yearbook 2015

Dlouhodobá nezaměstnanost je problémem celého Česka, kde dosahuje hodnot vyšších než v nejnáspěšnějších zemích severozápadní Evropy. Její celková úroveň je však mírně nižší než v průměru v EU 28 i EU 15, neboť jejich hodnoty jsou taženy dolů státy jižního a východního křídla EU, kde dlouhodobá nezaměstnanost dosahuje ještě mnohem vyšších hodnot. Těm se přibližuje region Severozápad, kde podíl dlouhodobě nezaměstnaných činil v roce 52,9 %, což je mírně nad průměrem EU 28 (49,4 %) a v podobné výši jako v sousedních německých regionech (v bývalém východním Německu). Region Moravskoslezsko dosahuje dle dat Eurostatu téměř totožných hodnot jako je průměr EU 28 a podobných jako například většina sousedních regionů v Polsku.

Shrnutí

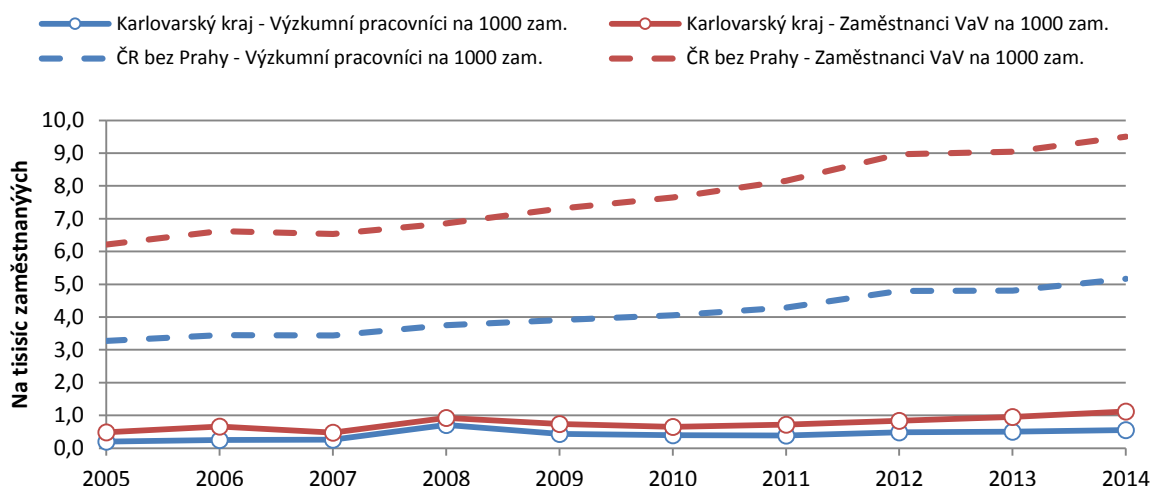
- V Karlovarském, Ústeckém i Moravskoslezském kraji v posledních 15 letech probíhá proměna oborové struktury zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, v každém kraji s rozdílnou intenzitou, odlišným způsobem i s rozdílnou mírou úspěšnosti. Společným znakem je pokles významnosti tradičních průmyslových odvětví, respektive jejich částečná vnitřní proměna ve smyslu rozvoje nových aktivit s využitím dlouho akumulovaného know-how v tradičních oborech.
- Celkový význam zpracovatelského průmyslu v zaměstnanosti však zůstává zachován, nebo dokonce mírně roste (Ústecký a Karlovarský kraj), což je důsledkem rozvoje nových oborů, z velké části taženého přílivem zahraničních investorů. Firmy pod zahraniční kontrolou byly však často (nikoliv výhradně) orientované na aktivity s nižší přidanou hodnotou (montáž, distribuce)²⁰, což bylo ovlivněno řadou faktorů²¹. To se projevuje tím, že ačkoliv vytvářely pracovní místa, která z velké části dokázala nahradit uzavírané kapacity firem v upadajících tradičních odvětvích, nepřinesly tak výrazné pozitivní dopady na krajskou ekonomiku jako v jiných regionech ČR (růst produktivity, zvýšení zaměstnanosti vysoce kvalifikovaných odborníků a tím ani růst průměrných mezd).
- Karlovarský, Ústecký i Moravskoslezský kraj patří v ČR k regionům s nejvyšší nezaměstnaností. Přibližovat k průměru ČR se krajům dařilo pouze v období vysokého ekonomického růstu do roku 2008. Od té doby v Ústeckém a Moravskoslezském kraji nezaměstnanost opět roste rychleji než v celé ČR, i přestože klesá absolutní počet obyvatel v produktivním věku a tedy nabídka lidských zdrojů na trhu práce. Karlovarský kraj se v posledních 3 letech přibližuje úrovni nezaměstnanosti v celé ČR, ale má nejvyšší podíl dlouhodobě nezaměstnaných, což je společný problém všech tří krajů, který má široké negativní socioekonomické důsledky.

3 Výzkum a vývoj

Cílem této kapitoly je popsat, jaké jsou v krajích podmínky pro rozvoj znalostně náročných aktivit a rozsah aktivit výzkumu a vývoje a v jakých sektorech jsou tyto aktivity nejvíce koncentrovány. **Aktivity výzkumu a vývoje jsou pouze jedním ze vstupů do inovačních procesů v podnicích a jejich význam se liší dle oborů a řádů/typů inovací. Proto nelze úroveň a vývoj výdajů na VaV považovat za ukazatel inovativnosti krajské ekonomiky, ale spíše jen jako specifický ukazatel intenzity znalostně náročných aktivit poskytující velmi hrubou informaci o charakteru krajského inovačního systému.**

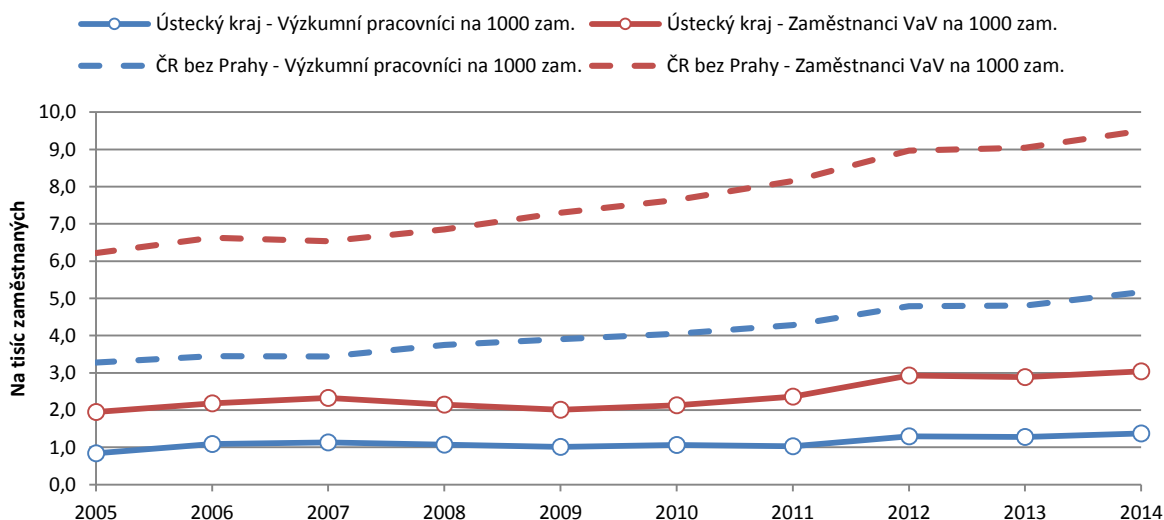
²⁰ Přestože se toto převažující zaměření firem pod zahraniční kontrolou postupně mění jak na úrovni celé ČR (viz např. zjištění v projektu Mapování inovační kapacity 2014 +) tak pomalejším tempem i v těchto krajích (viz např. Průzkum trhu výzkumných a vývojových potřeb podnikatelských subjektů v Ústeckém kraji 2012), z dlouhodobého pohledu představuje důležitý vývojový aspekt, který přispěl k tomu, že tyto kraje se socioekonomicky rozvíjely pomaleji než ostatní regiony ČR.

²¹ Především strukturou a „kvalitou“ disponibilní pracovní síly, socioekonomickou situací a image regionů a také cenovým diferencíálem mezi ČR a zeměmi ležícími západně od ČR, který umožnil masivní rozvoj výrobních aktivit firem pod zahraniční kontrolou.

Graf 12: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Karlovarském kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; ČSÚ – VŠPS, vlastní úpravy

Zaměstnanost výzkumníků i všech pracovníků VaV je v Karlovarském kraji na velmi nízké úrovni a v čase roste oproti situaci v celé ČR jen velmi pomalu. Ukazuje to, že znalostně náročné aktivity a výzkumné činnosti mají v krajském hospodářství jen malé zastoupení.

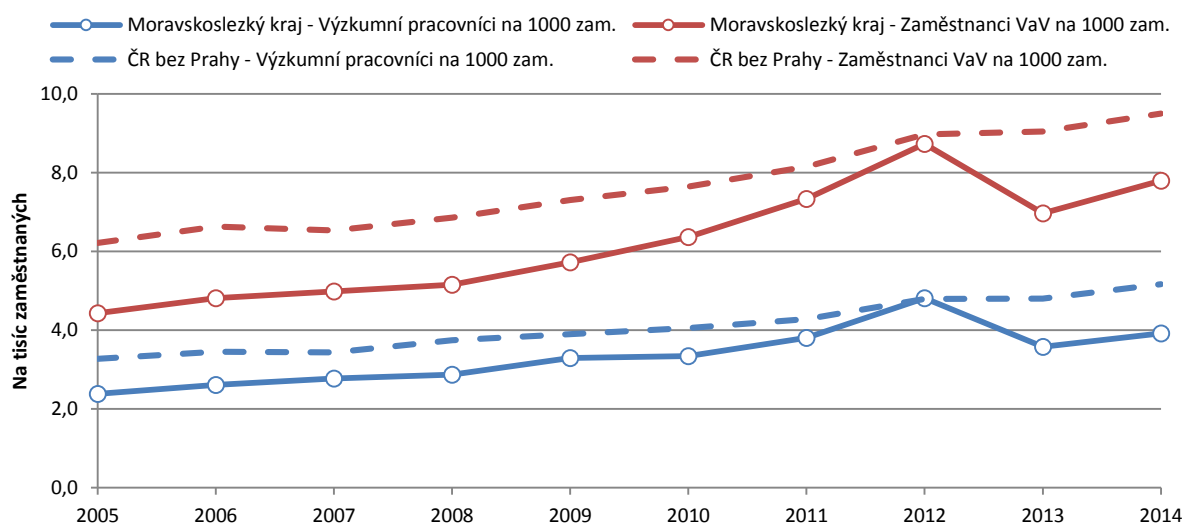
Graf 13: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Ústeckém kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; ČSÚ – VŠPS, vlastní úpravy

Zaměstnanost výzkumníků i všech pracovníků VaV je v Ústeckém kraji na zhruba třetinové úrovni než v jiných krajích ČR (mimo Prahy). Indikuje to, že znalostně náročné a inovační aktivity mají v krajském hospodářství spíše méně významné zastoupení, ačkoliv nelze jednoznačně usuzovat, že inovace jsou v Ústeckém kraji méně zastoupeny, neboť VaV je pouze jedním ze vstupů pro inovace a jeho význam se liší podle typu a řádu inovace²².

²² Nižší význam inovací a roli inovačních aktivit podniků v krajské ekonomice však potvrzuje Průzkum trhu výzkumných a vývojových potřeb podnikatelských subjektů v Ústeckém kraji, Berman Group, 2012

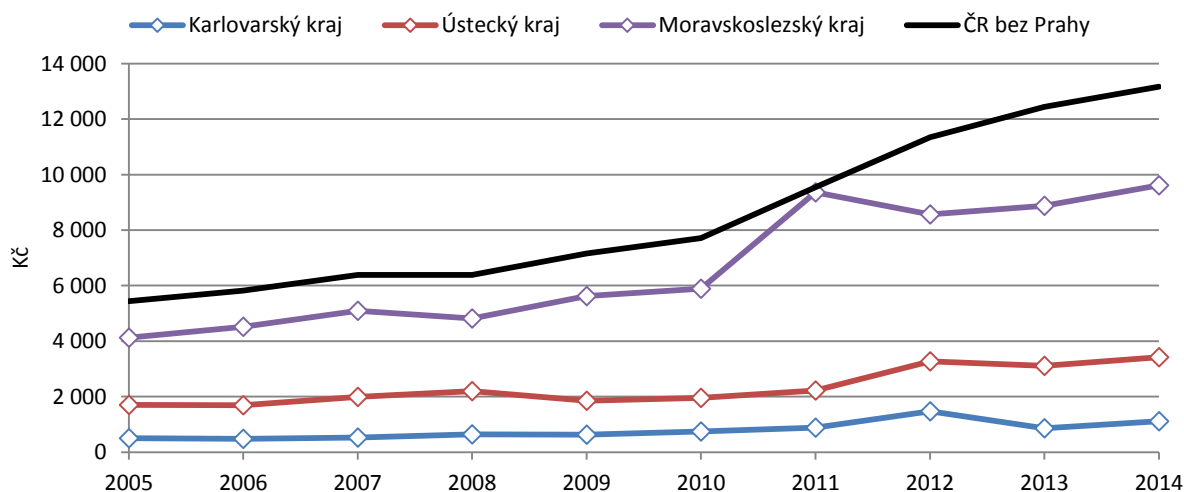
Graf 14: Zaměstnanost ve VaV (na 1 000 zaměstnaných) v Moravskoslezském kraji a v ČR (bez Prahy), 2005–2014

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; ČSÚ – VŠPS, vlastní úpravy

Zaměstnanost výzkumníků i všech pracovníků VaV dosahuje v Moravskoslezském kraji podobné úrovně jako v průměru v ČR (bez Prahy). Zejména vývoj celkového i relativního počtu těchto pracovníků byl v kraji rychlejší a i přes jednorocní pokles v roce 2013 má pozitivní trend. Indikuje to, že znalostně náročné aktivity mají v krajském hospodářství poměrně významné zastoupení, ačkoliv nelze z těchto dat jednoznačně usuzovat, že se promítají do inovačních aktivit v podnikové sféře.

Graf 15: Výdaje na VaV na 1 zaměstnance ve vybraných krajích, 2005–2014

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; vlastní úpravy

Výdaje na VaV ukazují v podstatě totožný obraz jako údaje o zaměstnancích VaV – podstatné zaostávání Karlovarského a Ústeckého kraje v čase za ostatními regiony ČR (bez Prahy). V Moravskoslezském kraji tento odstup není tolik výrazný, což je především důsledkem značného nárůstu investic do VaV v sektoru VŠ (jak ukazují tabulky níže).

Tabulka 11: Výdaje na VaV v Karlovarském kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014

Sektor provádění	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Celkové výdaje na VaV (GERD)	76	71	78	98	92	106	124	204	115	151
Podnikatelský (BERD)	72	67	74	96	91	104	123	202	113	150
Vládní (GOVERD)	4	4	3	1	1	1	1	2	2	1
Vysokoškolský (HERD)	-	-	1	1	0	-	-	-	-	-

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; vlastní úpravy

Struktura výdajů na VaV ukazuje charakter krajského inovačního systému resp. jeho subsystému tvorby znalostí – **v Karlovarském kraji jsou výdaje na VaV koncentrovány dlouhodobě téměř výhradně do podnikatelského sektoru, kde přes značné meziroční výkyvy dané jejich malým rozsahem, v čase mírně rostou.** V kraji však neexistují žádné VaV kapacity ve VŠ sektoru a jen minimum investic do VaV je realizováno v segmentu dalších veřejných VaV kapacit.

Tabulka 12: Výdaje na VaV v Ústeckém kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014

Sektor provádění	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Celkové výdaje na VaV (GERD)	589	588	692	808	652	696	784	1 118	1 077	1 214
Podnikatelský (BERD)	532	495	574	677	511	531	629	929	827	908
Vládní (GOVERD)	9	18	14	23	26	11	13	11	19	19
Vysokoškolský (HERD)	48	76	99	108	115	154	142	177	231	286

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; vlastní úpravy

Struktura výdajů na VaV podle sektorů provádění dokumentuje, že v Ústeckém kraji jsou **výdaje na VaV koncentrovány dlouhodobě zejména do podnikatelského sektoru. Velmi rychle, a to zejména v posledních 4 letech, rostou výdaje na VaV i v sektoru VŠ,** kde hraje v kraji klíčovou roli UJEP, jako hlavní centrum vysokoškolského výzkumu v regionu. Krajský inovační systém resp. subsystém tvorby znalostí je tak dominován podnikatelským sektorem s postupně rostoucí rolí sektoru vysokoškolského.

Tabulka 13: Výdaje na VaV v Moravskoslezském kraji podle sektorů provádění VaV, v mil. Kč, 2005–2014

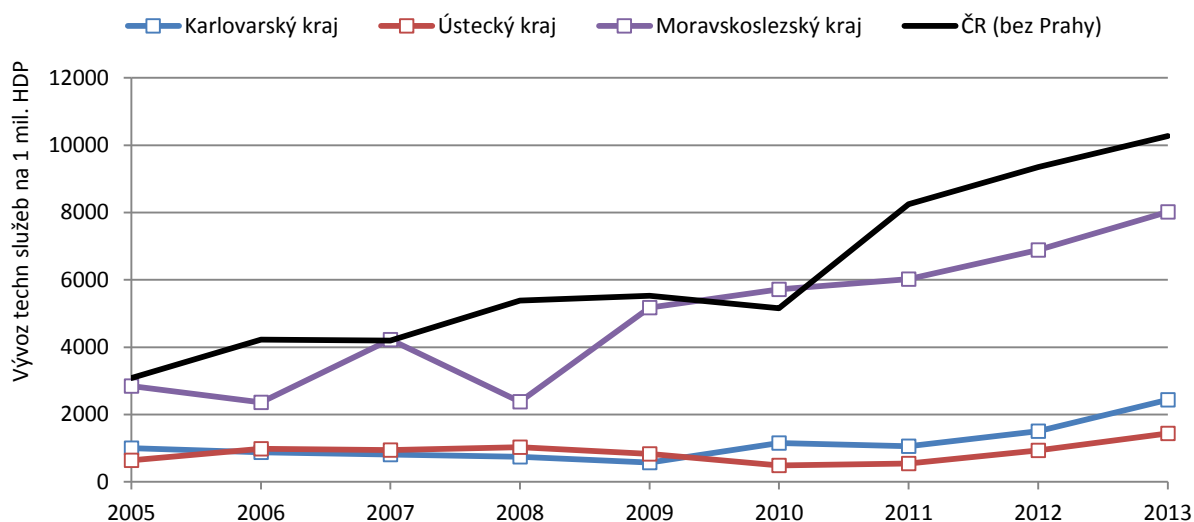
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Celkové výdaje na VaV (GERD)	2 182	2 382	2 765	2 661	3 030	3 114	4 941	4 578	4 743	5 176
Podnikatelský (BERD)	1 683	1 758	1 981	1 950	2 309	2 371	3 025	2 589	2 616	3 171
Vládní (GOVERD)	70	73	74	105	86	80	155	128	89	89
Vysokoškolský (HERD)	424	545	706	602	633	661	1 704	1 794	2 033	1 821

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; vlastní úpravy

Struktura výdajů na VaV podle sektorů provádění ukazuje charakter krajského inovačního systému resp. jeho subsystému tvorby znalostí – **v Moravskoslezském kraji jsou výdaje na VaV koncentrovány dlouhodobě zejména do podnikatelského sektoru, který ale vykazuje nižší dynamiku než sektor VŠ. Velmi rychle naopak rostou výdaje na VaV v sektoru vysokých škol a to zejména v posledních 5 letech, což je ovlivněno zejména řadou rozsáhlejších investic do výzkumné infrastruktury v kraji.** Tyto investice mohou významně posílit výzkumný potenciál v kraji a být také impulsem pro větší spolupráci akademického sektoru s podnikatelskou sférou a uplatnění výsledků

výzkumu v praxi. Situace a úspěšný vývoj v této oblasti však závisí na řadě dalších podmínek²³, které nelze jednoduše na základě sekundárních statistických dat popsat.

Graf 16: Vývoz technologických služeb ve vybraných krajích na 1 mil. Kč HDP v běžných cenách, 2005–2013

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; Statistická ročenka ČR 2014, vlastní úpravy

Tabulka 14: Struktura vývozu technologických služeb dle krajů v mil. Kč, 2013

Kraj	služby v oblasti výpočetní techniky	technické služby	výzkum a vývoj	licenční poplatky	prodej vlastnických práv
Karlovarský kraj	6	89	104	-	-
Ústecký kraj	87	92	179	-	-
Moravskoslezský kraj	2 462	573	133	4	0
ČR (bez Prahy)	10 057	16 785	2 836	839	1 033

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; Statistická ročenka ČR 2014, vlastní úpravy

Vývoz technologických služeb nepřímou a v hrubých rysech indikuje schopnost aktérů v krajské ekonomice být úspěšnými a konkurenceschopnými se znalostně intenzivními službami na zahraničních trzích. Srovnání všech tří krajů s průměrnými relativními hodnotami ČR (bez započtení Prahy) ukazuje, že úroveň a intenzita vývozu těchto specifických služeb je nižší než v ostatních regionech, blíží se jí pouze Moravskoslezský kraj, Karlovarský a Ústecký kraj, ačkoliv se objem vývozu technologických služeb v těchto krajích v posledních letech zvyšuje, velmi silně zaostávají.

Vývoz technologických služeb, který v Karlovarském kraji v posledních dvou letech výrazněji roste, indikuje, že firmy v kraji poskytují služby VaV a technické povahy do zahraničí. Vzhledem k charakteru krajské ekonomiky a vysokého zastoupení poboček zahraničních firem s nižší mírou autonomie lze velmi pravděpodobně usuzovat, že **za tímto nárůstem stojí poskytování technických, konstrukčních nebo vývojových služeb mateřským firmám či jiným pobočkám těchto koncernů v zahraničí.**

²³ Zejména existence dostatečného počtu firem, které jsou ochotny a schopny využívat výsledků výzkumu, které vznikly na VŠ v kraji, vzájemně fungující dialog a důvěra mezi akademickou a podnikovou sférou, existence kvalitního a fungujícího systému komercializace v akademických institucích a další. Pro jejich popis a analýzu viz Mapování inovační kapacity 2014+ (TAČR)

Vývoz technologických služeb v Ústeckém kraji od roku 2011 také rychle roste a překonal již předkrizovou úroveň. Velký podíl tvoří služby VaV a technické povahy, kde mohou určitou část tvořit technické a vývojové služby místních poboček poskytované zahraničním mateřským společenstvem popřípadě jiným závodům koncernu (podobně jako v Karlovarském kraji). Poměrně značný je také podíl exportu služeb IT.

Vývoz technologických služeb roste výrazně i v Moravskoslezském kraji a to již od roku 2008, absolutní objem se od té doby více než ztrojnásobil. **Rozhodující podíl exportu tvoří služby v oblasti výpočetní techniky, což odpovídá i jedné z významných krajských specializací, na jejíž rozvoj se zaměřuje i výzkumná infrastruktura²⁴.** Určitou část mohou tvořit také IT služby místních poboček poskytované zahraničním mateřským společenstvem popřípadě jiným závodům koncernu.

Analýza využívání odpočtů výdajů na realizaci projektů VaV z daně příjmu v podnikovém sektoru ukazuje, jak se v jednotlivých krajích využívá tohoto postupně stále důležitějšího nástroje veřejné politiky podpory VaV.

Tabulka 15: Nepřímá podpora VaV a podíl na celkových výdajích na VaV v podnikatelském sektoru v Karlovarském kraji, 2007–2013

Kraj		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Karlovarský kraj	Uplatněný odečet výdajů na realizaci projektů VaV z daně příjmu (mil. Kč)	5	9	7	20	16	48	93
	Podíl na celkových výdajích na VaV realizovaných v podnikatelském sektoru	7%	9%	8%	19%	13%	24%	82%
Ústecký kraj	Uplatněný odečet výdajů na realizaci projektů VaV z daně příjmu (mil. Kč)	42	34	44	82	66	119	106
	Podíl na celkových výdajích na VaV realizovaných v podnikatelském sektoru	7%	5%	9%	15%	10%	13%	13%
Moravskoslezský kraj	Uplatněný odečet výdajů na realizaci projektů VaV z daně příjmu (mil. Kč)	192	390	312	482	719	389	527
	Podíl na celkových výdajích na VaV realizovaných v podnikatelském sektoru	10%	20%	14%	20%	24%	15%	20%
ČR bez Prahy	Uplatněný odečet výdajů na realizaci projektů VaV z daně příjmu (mil. Kč)	4 206	3 845	4 157	5 453	7 142	7 516	8 655
	Podíl na celkových výdajích na VaV realizovaných v podnikatelském sektoru	22%	20%	20%	24%	27%	26%	27%

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje; vlastní úpravy

Pozn.: Podnikatelský sektor zahrnuje pouze právnické osoby, nikoliv živnostníky a další fyzické osoby

Vysoký a rostoucí podíl výdajů na VaV, na něž byl uplatněn odečet z daně z příjmu, na celkových výdajích na VaV realizovaných podniky v Karlovarském kraji ukazuje na efektivní využívání tohoto stále relativně nového nástroje politiky na podporu VaV v podnikatelském sektoru a to i přestože absolutní objem výdajů na VaV je v kraji velmi nízký.

²⁴ Např. IT4Innovations

Firmy v Ústeckém kraji v rostoucí míře využívají nástroj nepřímé podpory VaV ve formě odpočtů daňově uznatelných nákladů na VaV. Celková míra využívání, kterou lze nepřímo odhadnout jako podíl uplatněných výdajů na VaV na celkových podnikatelských výdajích na VaV, však zdaleka nedosahuje úrovně v ČR (26 %) nebo v jiných krajích (např. v Karlovarském dosáhla v roce 2013 až 83 %).

Také firmy v Moravskoslezském kraji v rostoucí míře využívají tento nástroj nepřímé podpory VaV. Celková míra využívání dosahuje obdobných hodnot jako v průměru v ČR bez Prahy.

Shrnutí

- Dotčené kraje se liší dle role a charakteru výzkumného segmentu (resp. segmentu tvorby znalostí) v inovačním ekosystému kraje. Karlovarský a částečně také Ústecký kraj²⁵ jsou charakteristické nízkým významem VaV aktivit v ekonomice, jež jsou dominantně koncentrovány do podnikatelského sektoru. V Moravskoslezském kraji naopak hraje významnou roli ve VaV vysokoškolský sektor, jehož zaměření je více v souladu se specializací krajského hospodářství, což může napovídat i těsnějším vztahům a spoluprací s podnikovou sférou v kraji.
- Rostoucí vývoz technologických služeb ve všech třech krajích je velmi pravděpodobně ukazatelem částečné a postupné proměny aktivit některých firem pod zahraniční kontrolou, u nichž začínají větší roli hrát aktivity s vyšší přidanou hodnotou (technické či vývojové/konstrukční služby). V Moravskoslezském kraji je tento nárůst ovlivněn zejména vývozem IT služeb jako progresivně se rozvíjícím oborem v regionu.
- Přestože ve všech třech krajích jsou výdaje na VaV na zaměstnance pod průměrem ČR, firmy dokážou využívat nástroje nepřímé podpory VaV, v Karlovarském kraji dokonce ve vyšší míře než je tomu v průměru v ostatních regionech ČR²⁶.

4 Lidské zdroje pro konkurenceschopnost

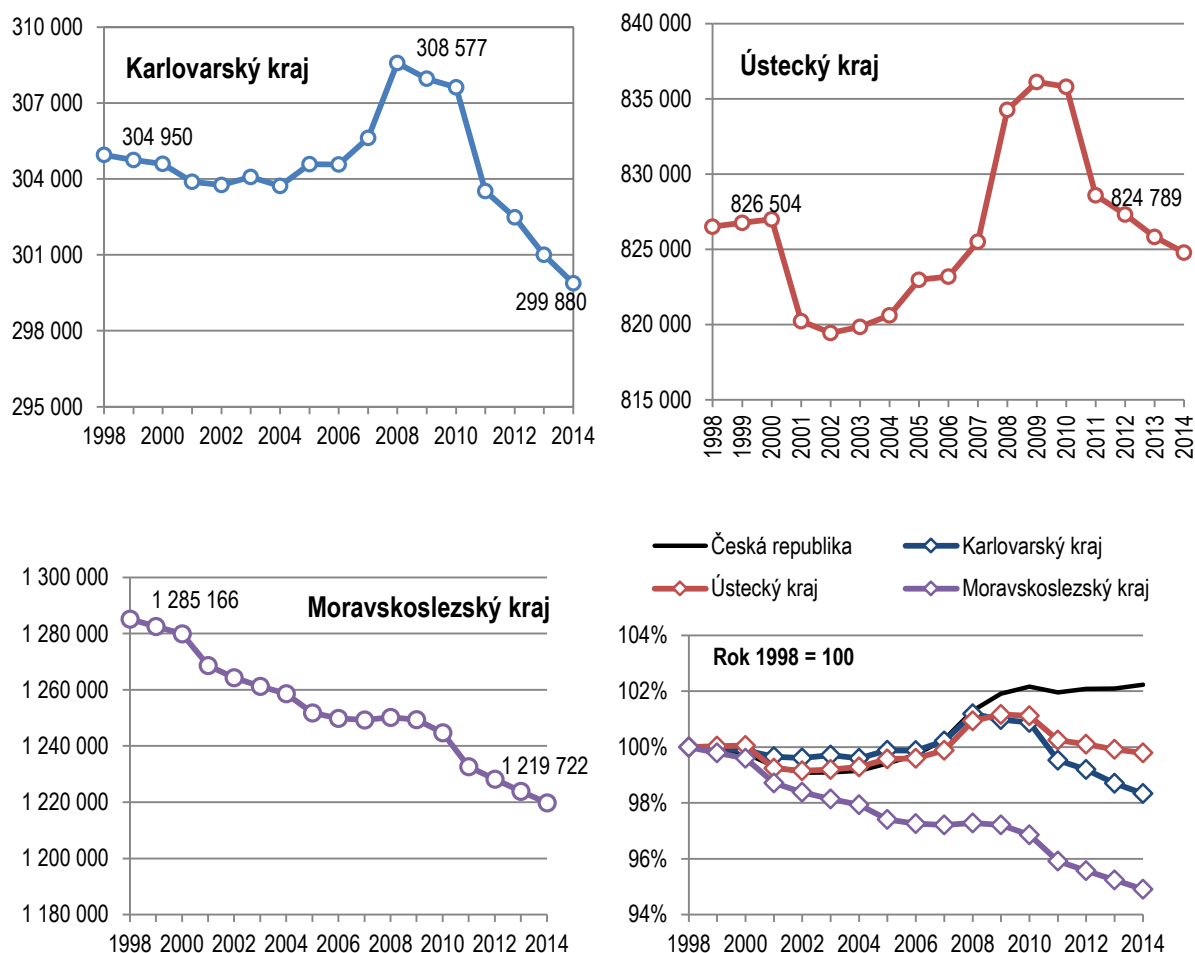
Populační vývoj a změny v osídlení jsou velmi důležitým aspektem v dlouhodobém vývoji všech tří krajů. Historicko-společenské změny po roce 1945 zasáhly populaci a sídlení strukturu vybraných krajů tak významně, že jejich dopady jsou patrné dodnes a jsou jednou z důležitých příčin některých problémů spojených s nižší ekonomickou výkonností krajů, nižší životní úrovní a atraktivitou území pro život. Kvalita a struktura lidských zdrojů je zásadní podmínkou pro úspěšné dokončení restrukturalizace těchto tří krajů, a proto je toto téma i důležitou součástí vstupní analýzy.

²⁵ V Ústeckém kraji tato dominance je postupně doplňována rozvojem VaV na UJEP, přesto však ani zde nedosahují výzkumné aktivity většího propojení s podnikovou sférou v kraji a to zejména z důvodu jejich odlišného oborového zaměření a existence dalších institucionálních a kulturních bariér.

²⁶ Výdaje na VaV, přestože jsou nejdostupnější a nejčastěji používaným indikátorem intenzity investic do tvorby nových znalostí a technologií, neodpovídají vždy zcela přesně definici VaV, neboť jednotlivé subjekty při statistických šetřeních vykazují jako VaV často odlišné a ne zcela srovnatelné aktivity. Obdobně u odpočtů nákladů na VaV z daní v některých případech využívají firmy (zejména pobočky nadnárodních koncernů) vykazování výdajů na VaV v zemi, kde jsou pro to daňově nejvýhodnější podmínky (provádí tzv. daňovou optimalizaci). Proto je nutné brát závěry tohoto srovnání pouze indikativně.

Populační vývoj Karlovarského kraje je charakteristický mírným nárůstem až stagnací celkového počtu obyvatel mezi roky 1998 a 2010 a následným mírným poklesem po roce 2011, který je dán především zesílením emigračních tendencí.

Graf 17 a, b, c, d: Vývoj počtu obyvatel v Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji a srovnání vývoje napříč kraji s ČR (rok 1998 = 100), 1998–2014

Zdroj: ČSÚ – Regionální účty

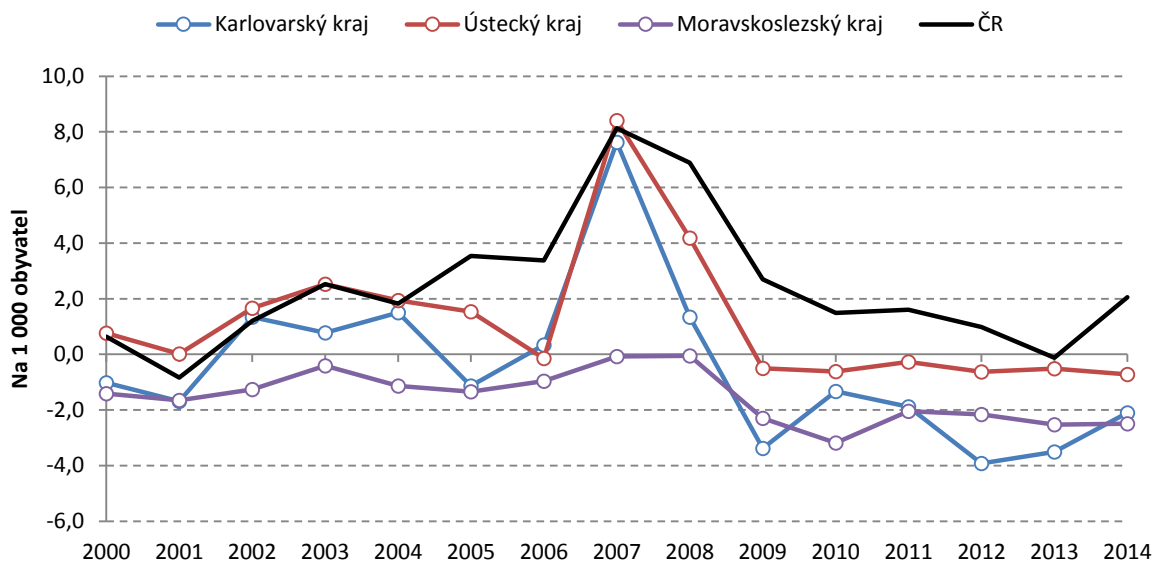
Pozn.: Výrazné skoky v grafu v letech 2001 a 2011 jsou způsobeny zpřesněním časové řady údaji získanými ze Sčítání lidí, domů a bytů

Populační vývoj Ústeckého kraje je charakteristický stagnací celkového počtu obyvatel v dlouhodobém pohledu a **mírným růstem mezi roky 2005–2010, což je dáno souběhem dvou faktorů – vysokého kladného salda migrace (daného zejména mezi roky 2005–2008 přílivem cizinců do kraje) a vyšší porodnosti**. Jednorázové skoky v letech 2001 a 2011 jsou dány metodickými okolnostmi (zpřesněním časové řady při SLDB v letech 2001 a 2011).

V Moravskoslezském kraji byl zaznamenán v uplynulých 15 letech poměrně razantní pokles počtu obyvatel (vyjma roku 2008). **Kraj v průměru ztrácí ročně 5–10 tis. obyvatel. Je to způsobeno kombinací dvou negativních faktorů – nízkou porodností a dlouhodobě silně negativním saldem migrace, zejména mladých lidí, což dále působí na snižování celkové porodnosti a zvyšuje úbytek populace přirozenou měnou.**

Celkově je tendence vývoje populace v Moravskoslezském kraji velmi odlišná oproti celé ČR a ostatním dvěma krajům. V Karlovarském a Ústeckém kraji byl vývoj až do roku 2009 velmi podobný jako v celé ČR, ale od té doby došlo k silnému odchýlení a započítí negativního trendu populačního úbytku, který je v Karlovarském kraji řádově stejně rychlý jako v Moravskoslezském kraji.

Graf 18: Saldo migrace (na 1 000 obyvatel) ve vybraných krajích a ČR, 2000–2014

Zdroj: ČSÚ

Saldo migrace ukazuje mírně odlišné tendence však tří krajů oproti ČR, které jsou dány zejména jejich nižší atraktivitou pro život obyvatel ve srovnání s jinými regiony. Moravskoslezský kraj dlouhodobě v posledních 15 letech migračně ztrácí a tento úbytek se v posledních 5 letech ještě prohloubil. Naopak v Karlovarském a zejména Ústeckém kraji lze pozorovat do roku 2009 spíše pozitivní migrační saldo – tyto kraje obyvatele stěhováním spíše získávaly. Výrazná kladná anomálie v roce 2007 a částečně i v roce 2008 je zapříčiněna zejména přílivem cizinců do těchto krajů²⁷, který souvisí s vrcholícím obdobím ekonomického růstu a nedostatkem disponibilní pracovní síly pro potřeby podniků zejména v průmyslových oborech. Tento příliv cizinců byl v roce 2009 zastaven nástupem ekonomické krize a propouštěním, což vyvolalo odchod řady těchto pracovníků zpět z ČR.

I Ústecký a Karlovarský kraj tedy od roku 2009 migrací ztrácí své obyvatele. Nejmenší je ztráta migrací v Ústeckém kraji. To je zčásti ovlivněno i nárůstem počtu obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách, kde dle dostupných informací (Analýza sociálně vyloučených lokalit, 2015; informace expertů z kraje) dochází v Ústeckém kraji na rozdíl od ostatních krajů k nejvyššímu nárůstu počtu obyvatel v těchto lokalitách²⁸, a pouze k menšímu růstu počtu takových lokalit oproti jiným krajům. To lze považovat za nepřímý důkaz toho, že do kraje se ve větší míře stěhují právě obyvatelé trpící sociálním vyloučením a nepřizpůsobiví obyvatelé. To s sebou nese eskalaci společenských problémů a sociálně-patologických jevů v těchto lokalitách, které mají negativní vliv na řadu oblastí přímo souvisejících s restrukturalizací

²⁷ V Karlovarském kraji (dle dat ČSÚ) stoupl počet cizinců mezi roky 2005 a 2008 z 14,4 na 20,3 tis., v Ústeckém kraji ve stejném období z 22,1 na 35,4 tis., přičemž nejčastěji se jednalo o obyvatele vietnamské, ukrajinské, slovenské, ruské, polské a německé národnosti.

²⁸ V roce 2015 žilo v Ústeckém kraji 37 250 obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách (SVL), což je více než 1/3 takových obyvatel v celé ČR. Mezi roky 2006 a 2015 byl nejvyšší nárůst počtu obyvatel v SVL právě v Ústeckém a Moravskoslezském kraji.

kraje. Proto nelze vyrovnané nebo jen mírně negativní saldo migrace v Ústeckém kraji oproti ostatním krajům vnímat pozitivně, neboť jsou s ním spojená další rizika.

Tabulka 16: Struktura obyvatel dle věku ve vybraných krajích a ČR, 2001 a 2014

Věk	Karlovarský kraj		Ústecký kraj		Moravskoslezský kraj		ČR	
	2001	2014	2001	2014	2001	2014	2001	2014
0 - 14 let	16,5%	14,9%	16,7%	15,7%	16,8%	14,7%	15,9%	15,2%
15 - 64 let	71,5%	67,7%	71,1%	67,2%	70,8%	67,7%	70,2%	67,0%
65 a více let	12,0%	17,5%	12,2%	17,1%	12,4%	17,5%	13,9%	17,8%

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka 2001; ČSÚ – krajské správy v KVK, ULK, MSK

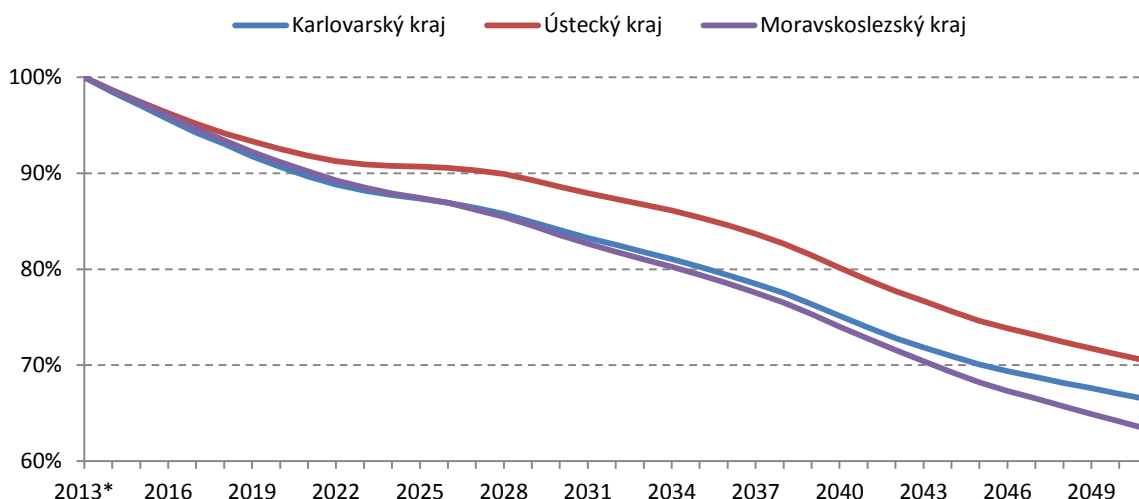
Stárnutí obyvatel je v Karlovarském kraji rychlejší než ve zbytku ČR. Tento trend započal v kraji po roce 2007 – do té doby byla populace v kraji v průměru mladší než v ČR. Trend akceleroval po roce 2010, kdy se proces stárnutí obyvatelstva zrychluje vyšším tempem než v celé ČR.

Ústecký kraj patřil dlouhodobě ke krajům s velmi mladou populací. I zde však zejména od roku 2011 vlivem demografické struktury a selektivní migrace dochází k razantnímu stárnutí populace, které je řádově rychlejší než v ČR.

Stárnutí obyvatelstva, které jako demografický proces probíhá po celé sledované období v celém Česku, **zrychlilo své tempo po roce 2010 i v Moravskoslezském kraji**, který byl dříve typický mladší strukturou populace, nicméně v roce 2014 již dosáhl stejných hodnot jako ČR. Důvodem je především selektivní emigrace mladých obyvatel.

Důsledky stárnutí obyvatelstva a snižování počtu obyvatel v produktivním věku se budou projevovat jak v ekonomické oblasti (problém se zajištěním dostatku pracovních sil, nižší koupěschopnost obyvatel) tak ve větších nárocích na sociální a zdravotní systémy i v dalších oblastech (veřejné služby apod.)

Graf 19: Vývoj počtu obyvatel ve věku 15-64 let dle projekce obyvatelstva do roku 2050 (rok 2013 = 100)

Zdroj: ČSÚ - Projekce obyvatelstva v krajích ČR - do roku 2050

Problém se stárnutím obyvatelstva a poklesem počtu i podílu obyvatel v produktivním věku (15-64 let), který ve všech krajích započal, bude i nadále pokračovat. Ačkoliv vývojové tendence na krajské

úrovni nelze zcela srovnávat s projekcí počtu obyvatel v celé ČR²⁹, **hrubé porovnání trendů ukazuje, že stárnutí populace a pokles počtu i zastoupení produktivní složky obyvatelstva (15-64 let) bude ve všech třech krajích rychlejší než v celé ČR.** Do roku 2020 předpokládá projekce ČSÚ na úrovni celé ČR ve své střední variantě pokles počtu obyvatel v produktivním věku o 6 p. b., zatímco v uvedených třech krajích to bude o 7,5 – 9,3 p. b. Předpokládaný pokles do roku 2050 je v celé ČR o 25 p. b., v dotčených krajích o 30 a více p. b.

Dle projekce ČSÚ lze předpokládat, že už **do roku 2020 poklesne počet obyvatel v produktivním věku v Karlovarském kraji o zhruba 20 tis., což je 10 % ze současného stavu, zatímco počet obyvatel v postproduktivním věku se zvýší ve stejném období o 12,5 tis., což je téměř 20% nárůst oproti roku 2014.** Tato čísla z demografické projekce je možné porovnat s odhady poptávky po pracovní síle³⁰ - **odhady předpokládají nárůst počtu pracovních míst v celé ekonomice o cca 1 000, ve zpracovatelském průmyslu pak pokles o 3 600 pracovních míst.** Je tedy zřejmé, že **celkový pokles počtu obyvatel v produktivním věku může v Karlovarském kraji vyvolat nesoulad na trhu práce a nedostatek lidských zdrojů pro potřeby krajského hospodářství.**

V Ústeckém kraji do roku 2020 poklesne dle demografické projekce počet obyvatel v produktivním věku o zhruba 42 tis., což je 7,5 % ze současného stavu, zatímco počet obyvatel v postproduktivním věku se zvýší ve stejném období o 34 tis., což je více než čtvrtinový nárůst oproti roku 2014. Ze všech tří krajů budou demografické tendence v příštích letech v Ústeckém kraji nejméně negativní³¹.

V Moravskoslezském kraji bude pokles počtu obyvatel v produktivním věku činit do roku 2020 zhruba 75 tis., což je necelých 9 % ze současného stavu. Toto číslo lze porovnat s odhady poptávky po lidských zdrojích na trhu práce v Moravskoslezském kraji³² – dostupné odhady hovoří o tom, že oproti roku 2012 se do roku 2020 sníží v kraji zaměstnanost v průmyslu o cca 20,5 tisíce pracovních míst, a z toho ve zpracovatelském průmyslu o cca 17,4 tisíce pracovních míst. **Je tedy patrné, že pokles lidí v produktivním věku a problémy s tím spojené mohou být částečně kompenzovány menší poptávkou po pracovní síle, ale celkový pokles lidí v produktivním věku bude pravděpodobně vyšší a může způsobit vážné problémy na trhu práce, kde mohou lidské zdroje chybět.** Počet obyvatel v postproduktivním věku se zvýší ve stejném období o 40 tis., což je 20% nárůst oproti roku 2014.

Ve všech třech krajích, dle aktuální projekce, budou tyto trendy pokračovat i po roce 2020 a do roku 2050 lze předpokládat, že celkový počet obyvatel v produktivním věku poklesne až o 30 % oproti současnému stavu. Důsledky tohoto trendu je obtížné předvídat, může to vyvolat značné ekonomické problémy důsledkem zhoršené ekonomické situace a domácností. Na druhou stranu bude zapotřebí menší počet pracovních míst pro umístění lidí v produktivním věku na trhu práce, což může mít pozitivní dopady na nezaměstnanost obyvatel.

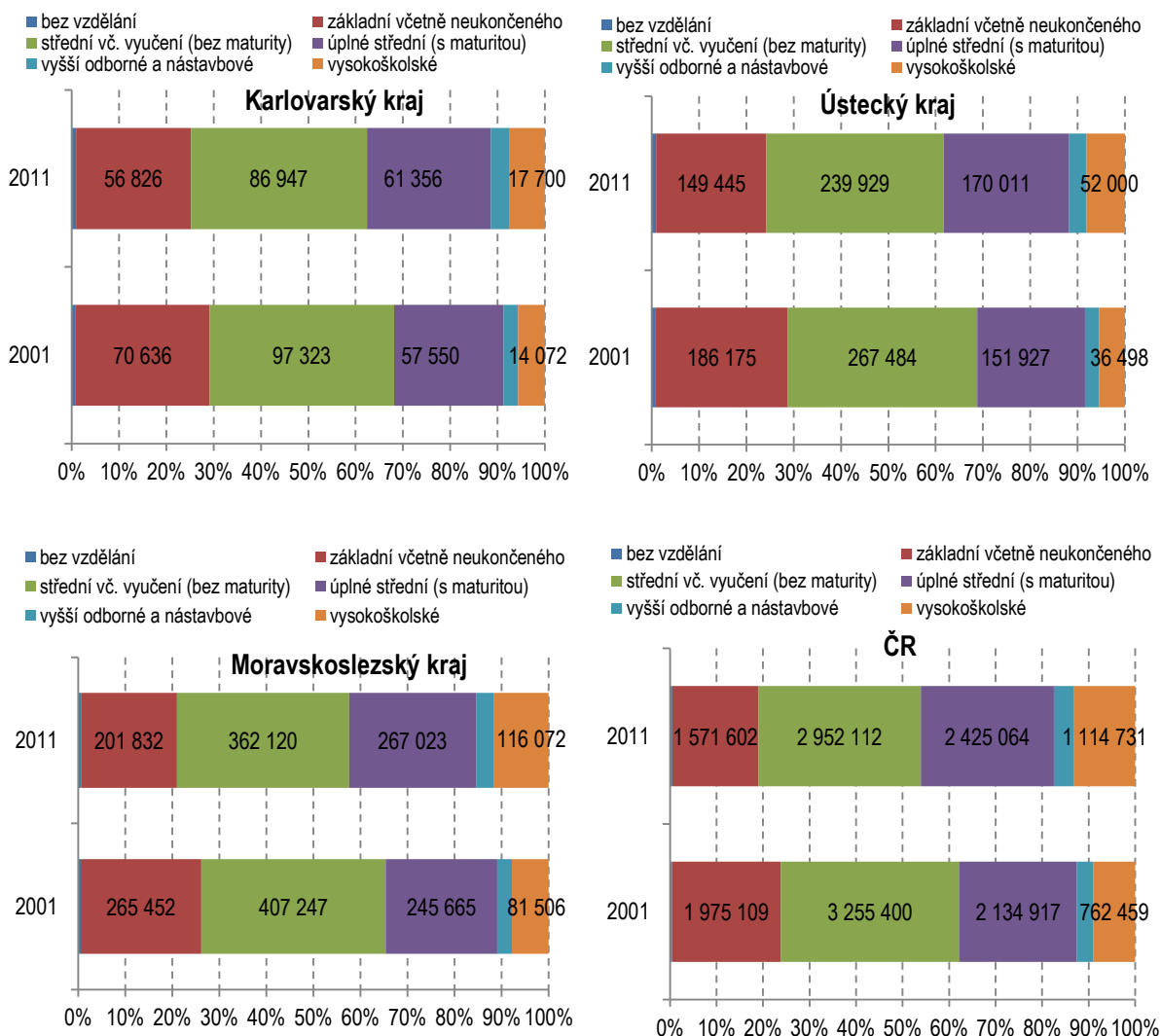
²⁹ Demografická projekce pro celou ČR (do roku 20100, vydaná ČSÚ v roce 2013) vychází z jiných dat a zohledňuje jiné parametry, a proto nelze její výstupy z metodických důvodů zcela srovnávat s demografickou projekcí pro kraje.

³⁰ Odhad je převzatý z publikace Analýza zaměstnanosti Karlovarského kraje (2014) vypracované RPIC-ViP

³¹ Vývoj počtu obyvatel v produktivním věku nelze v Ústeckém kraji porovnat s odhady poptávky po zaměstnancích v roce 2020, neboť takto podrobná analýza není z tento kraj (na rozdíl od Moravskoslezského a Karlovarského) k dispozici a v rozsahu tohoto dokumentu ji není možné samostatně zpracovat.

³² Čísla jsou převzata z publikace Odhad poptávky a nabídky lidských zdrojů v sektoru průmyslu Moravskoslezského kraje v letech 2013-2020 (2014), podkladu pro Pakt zaměstnanosti v MSK

Graf 20: Vzdelanostní struktura obyvatel starších 15 let ve vybraných krajích, 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ – SLDB 2001 a 2011

Vzdelanostní struktura se ve všech třech krajích v čase proměňuje – roste podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a naopak klesá celkový počet i podíl lidí s nižším středním vzděláním a základním vzděláním. V Moravskoslezském kraji je vzdelanostní struktura téměř shodná se situací, která je v průměru v celém Česku, což je ovlivněno především městskou aglomerací Ostravy, jelikož ve velkých městech je chování obyvatel vždy mírně odlišné a vzdelanostní struktura je typická vyšším podílem VŠ vzdělaných obyvatel.

Karlovarský a Ústecký kraj, i přes značné zlepšení mezi roky 2001 a 2011, mají nižší podíl VŠ vzdělaných obyvatel i lidí s úplným SŠ vzděláním a naopak mnohem vyšší podíl osob jen se základním nebo nižším středoškolským vzděláním. V obou těchto krajích je to důsledek nejen dlouhodobého vývoje osídlení a struktury hospodářství, která vyžadovala především méně kvalifikovanou pracovní sílu, ale také absencí skutečně silných metropolitních území, které vytváří podmínky a pracovní místa pro obyvatele s vysokoškolským vzděláním. Všechny tři kraje také trpí selektivní emigrací, tzv. „odlivem mozků“, tedy odchodem schopných a vysoce kvalifikovaných odborníků za lepšími příležitostmi do jádrových oblastí ČR nebo do zahraničí. Tento proces je multipodmíněný a souvisí

s celkovou socioekonomickou situací v těchto krajích a je jedním z příčin horší vzdělanostní struktury obyvatelstva.

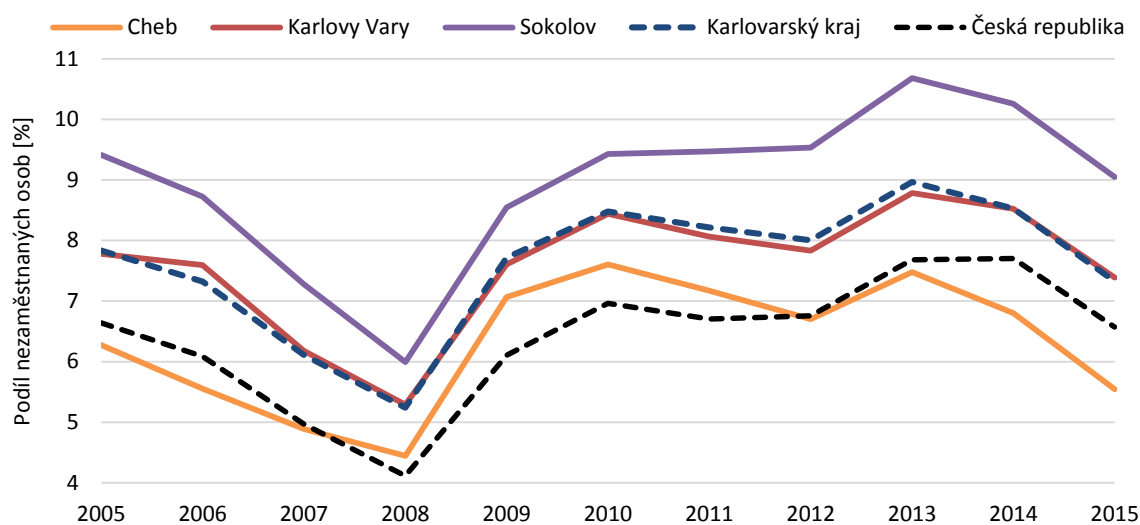
Shrnutí

- Populační vývoj všech tří krajů (Ústeckého a Karlovarského zejména) je postižen historickými společensko-ekonomickými událostmi. Ty mají dopad nejen na horší vzdělanostní strukturu populace, ale také na kvalitu sociálního kapitálu, vztah obyvatel k území a komunitní život. Horší životní podmínky a možnosti profesního uplatnění vedou k emigraci zejména mladých a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, což dále prohlubuje problémy populačního vývoje těchto krajů.
- Ve všech třech krajích probíhá proces demografického stárnutí populace, který je společný pro celou ČR, rychlejším tempem než v jiných oblastech Česka, přičemž jeho tempo akcelerovalo zejména po roce 2010. Podle demografické projekce ČSÚ bude značně klesat počet obyvatel v produktivním věku i nadále, již do roku 2020 bude tento úbytek čítat až 10 procentních bodů.

5 Vnitrokrajské srovnání

Kraje patří mezi relativně velké a heterogenní jednotky, které se vyznačují velkými vnitřními rozdíly. Z tohoto důvodu je vhodné sledovat i vnitřní diferenciaci, která může nabídnout vhodnější pohled na vybrané oblasti a identifikovat, kterými specifickými problémy jsou určité části krajů zasaženy nejvíce. Z tohoto důvodu je na podrobnější úrovni okresů sledována nezaměstnanost, PZI a také podnikatelská aktivita (dle působnosti finančních úřadů). Vývoj nezaměstnanosti na úrovni okresů byl sledován dle nové metodiky vyjádřený jako podíl nezaměstnaných osob na populaci. Sledování vývoje nezaměstnanosti umožňují aktualizovaná data, která využívají přepočtených hodnot na základě nové metodiky zpětně až do roku 2005. Měření podnikatelské aktivity pak využívá data o počtu subjektů (fyzických i právnických osob) přihlášených k dani z příjmu fyzických osob (DPFO) a DPH. Přímé zahraniční investice lze na úrovni okresů sledovat prostřednictvím podrobné statistiky České národní banky.

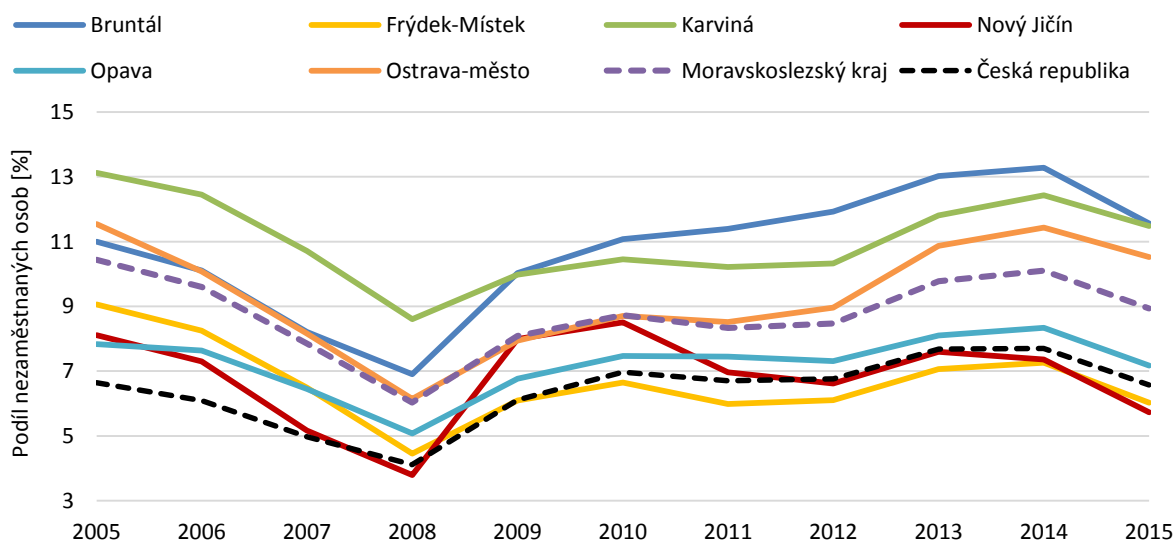
Graf 21: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Karlovarského kraje, 2005–2015

Zdroj: Portál MPSV

Podíl nezaměstnaných osob v okresech Karlovarského kraje se pohybuje nad průměrem Česka s výjimkou okresu Cheb, kde je nezaměstnanost v kraji dlouhodobě výrazně nižší než v ostatních okresech a osciluje kolem hodnot pro celou ČR, s výjimkou let 2008–2011, kdy se na trhu práce v okrese výrazněji promítly dopady ekonomické krize. Nejvyšší nezaměstnanost je v okrese Sokolov, kde se v uplynulých šesti letech nachází nad hranicí 9 %. **Nižší podíl nezaměstnaných osob v okrese Cheb je způsoben především fungující průmyslovou zónou ve městě, která nabízí velký počet pracovních příležitostí a blízkostí relativně bohatších bavorských okresů, kam dojíždí řada obyvatel z okresu za prací kvůli tamní silné poptávce po pracovní síle v důsledku výrazného úbytku produktivní složky obyvatel.**

Graf 22: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Moravskoslezského kraje, 2005–2015

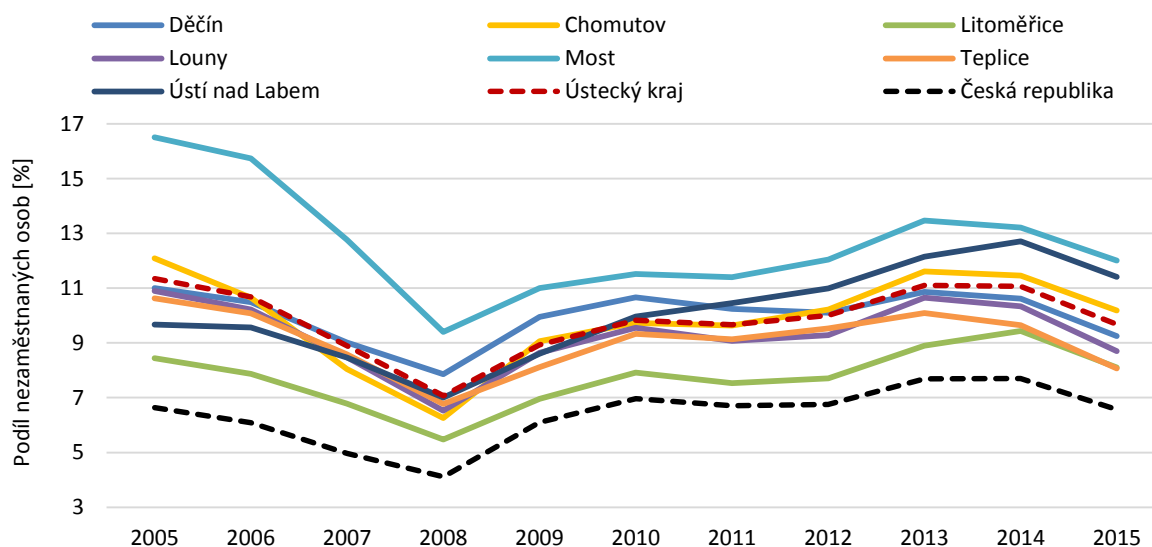

Zdroj: Portál MPSV

Podobně jako v Karlovarském kraji tak i v Moravskoslezském kraji dosahují téměř všechny okresy vyšší nezaměstnanosti než Česko. **Posledních 6 let je nejnižší podíl nezaměstnaných osob v okrese**

Frýdek-Místek, což je spojeno také s příchodem silného investora v podobě Hyundai a firem na něj navázaných. Zároveň tento okres ve stejném období dosahuje nižších hodnot nezaměstnanosti než celé Česko. V uplynulých čtyřech letech se pod průměrem Česka v podílu nezaměstnaných osob pohybuje i okres Nový Jičín. Naproti tomu **nejvyšší nezaměstnanosti dosahují periferní okres Bruntál a strukturálně silně postižený okres Karviná,** které přesahují 11% podíl nezaměstnaných osob. **Relativně velkou část tvoří nezaměstnané osoby také v populaci krajského města Ostravy,** kde se pohybují na úrovni 10 %. **V těchto třech okresech se úroveň nezaměstnanosti stále vzdaluje krajskému průměru a především v nich jsou koncentrovány největší problémy na trhu práce se všemi negativními důsledky.**

Graf 23: Vývoj podílu nezaměstnaných osob v okresech Ústeckého kraje, 2005–2015

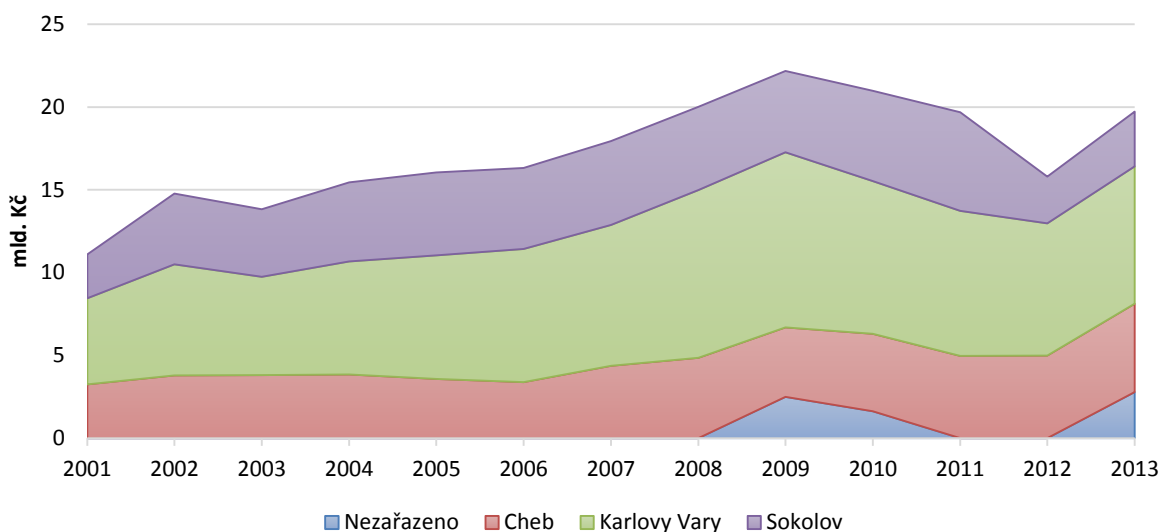

Zdroj: Portál MPSV

Na rozdíl od obou výše uvedených krajů tak v Ústeckém kraji nedosahuje ani jeden okres nižších hodnot podílu nezaměstnaných osob než je průměr ČR. Na druhé straně **v Ústeckém kraji existují menší disparity mezi okresy v nezaměstnanosti** než v Moravskoslezském kraji, problémy na trhu práce se týkají většiny regionu a nejsou výrazněji koncentrovány do jeho určité části. Nejnižšího podílu nezaměstnaných osob dosahují okresy Teplice a Litoměřice, přesto však oba okresy přesahují národní průměr o více než 1 p. b. Naproti tomu nejvyšší podíl nezaměstnaných se nachází v okresech Most a Děčín, kde se pohybuje na 11 %.

Přímé zahraniční investice se ve sledovaných krajích dominantně soustředily do jádrových či metropolitních regionů (viz grafy níže). Tato koncentrace je ovlivněna celou řadou příčin, avšak za hlavní lze považovat především vyšší atraktivitu těchto míst pro investory danou jednak existující infrastrukturou, zkušenou pracovní silou a velmi často také zdrojem budoucí pracovní síly či existencí jedinečné zkušenosti a know-how v daném odvětví na daném místě. Na druhé straně existuje velká řada omezení, které limitují příliv dalšího kapitálu. Mezi ty spadá například omezená nabídka vhodných a připravených ploch pro umístění investice.

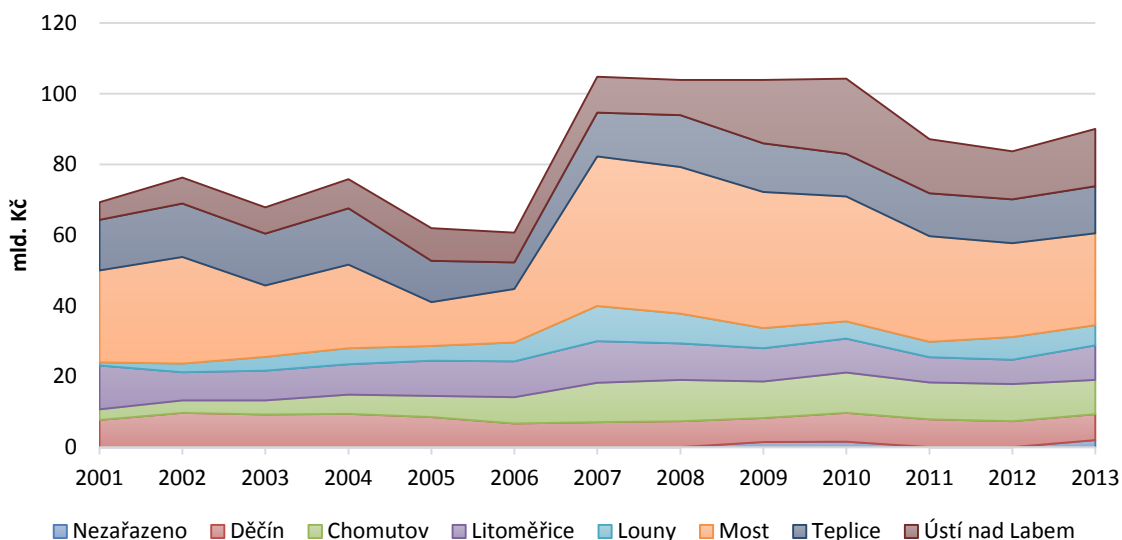
Graf 24: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Karlovarského kraje, 2001–2013

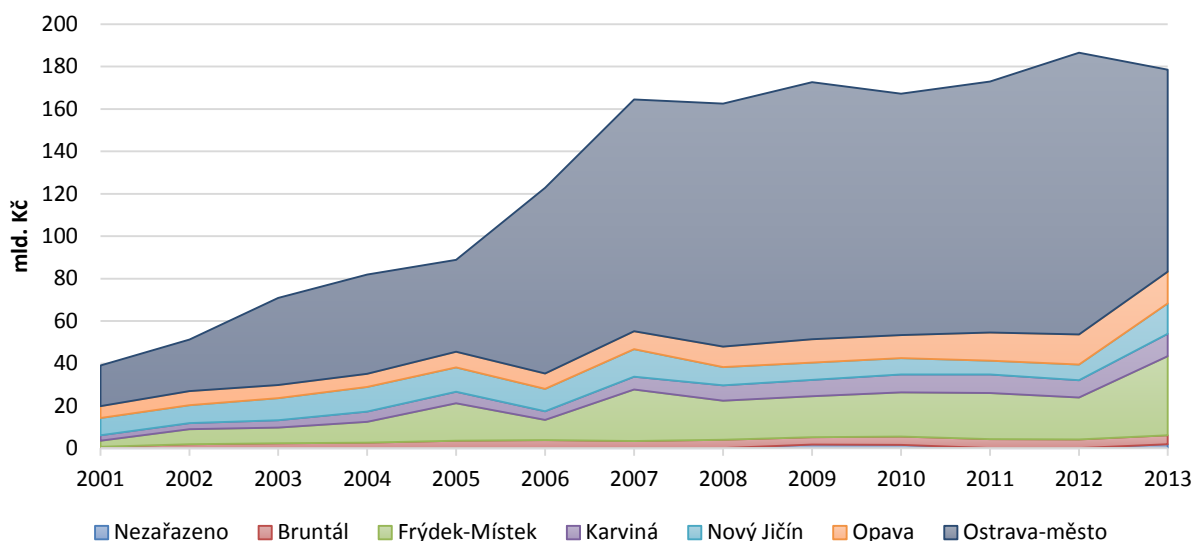
Zdroj: ČNB

V Karlovarském kraji se mezi oblasti koncentrace přímých zahraničních investic řadí okres Karlovy Vary, který soustředí téměř polovinu hodnoty stavu PZI. V Ústeckém kraji se PZI nejvíce soustředí do okresu Most, avšak jeho podíl na stavu PZI v posledních třech letech po skokovém zvýšení v roce 2007 mírně klesá. Největší růst byl po roce 2007 zaznamenán v okresech Chomutov a Ústí nad Labem. Nejmenší příliv přímých zahraničních investic dlouhodobě registruje okres Louny.

Graf 25: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Ústeckého kraje, 2001–2013

Zdroj: ČNB

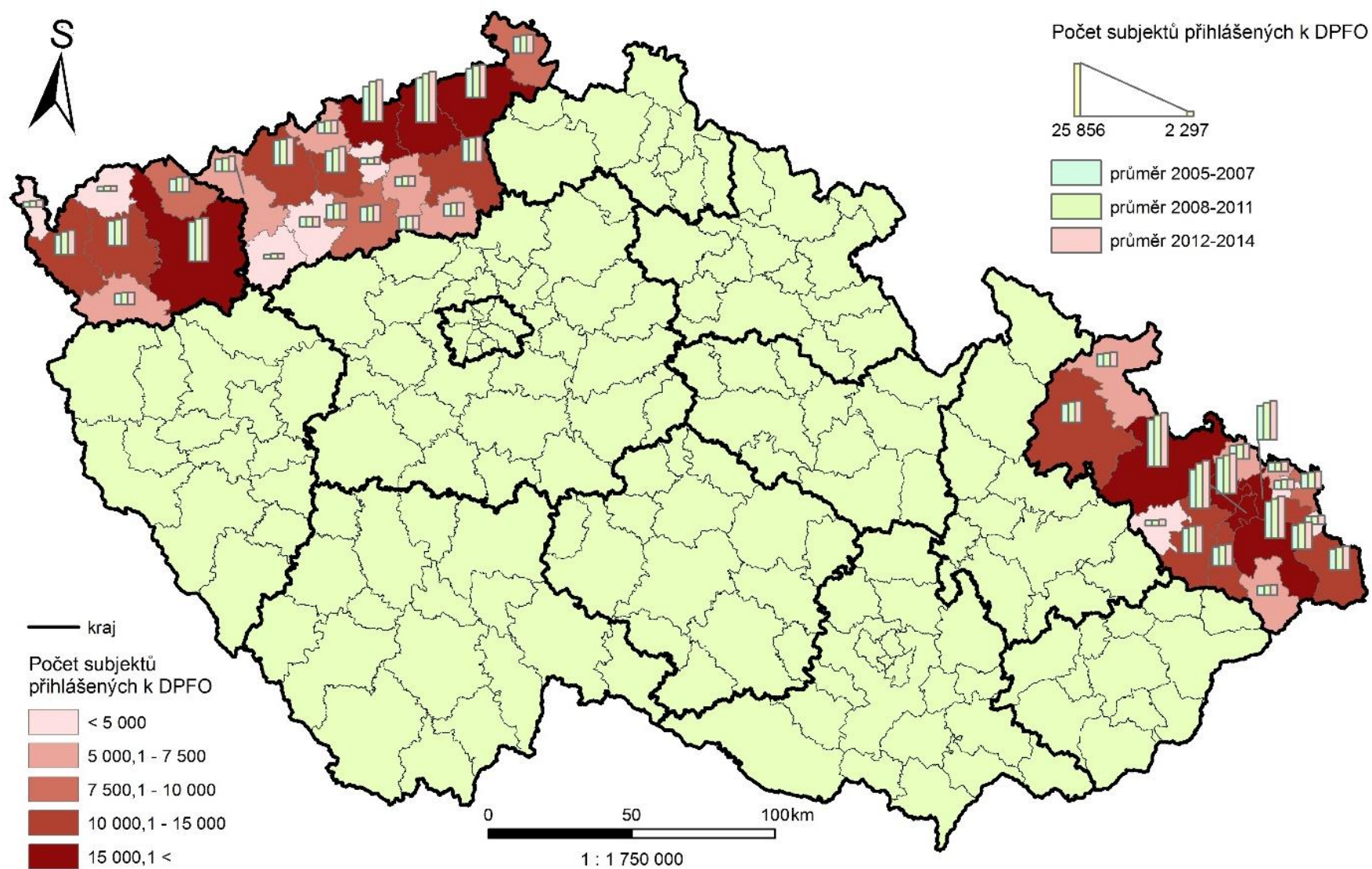
Graf 26: Vývoj stavu a typu přímých zahraničních investic v mld. Kč v okresech Moravskoslezského kraje, 2001–2013

Zdroj: ČNB

Dominanci jádrového/metropolitního regionu na stavu PZI jednoznačně potvrzuje koncentrace PZI v Moravskoslezském kraji do Ostravy, která svůj podíl v čase neustále zvětšovala s výjimkou posledního dostupného roku, kdy její podíl mírně klesl. Za poklesem podílu Ostravy na stavu PZI v Moravskoslezském kraji má podíl nejen samotný pokles hodnoty PZI v daném okrese, ale také relativně výrazný nárůst PZI v okrese Frýdek-Místek, kde se nachází výrobní závod korejské automobilky Hyundai, což byla jedna z nejvýznamnějších zahraničních investic v kraji. Společně tvoří okres Ostrava a Frýdek-Místek tři čtvrtiny celkového stavu přímých zahraničních investic v kraji.

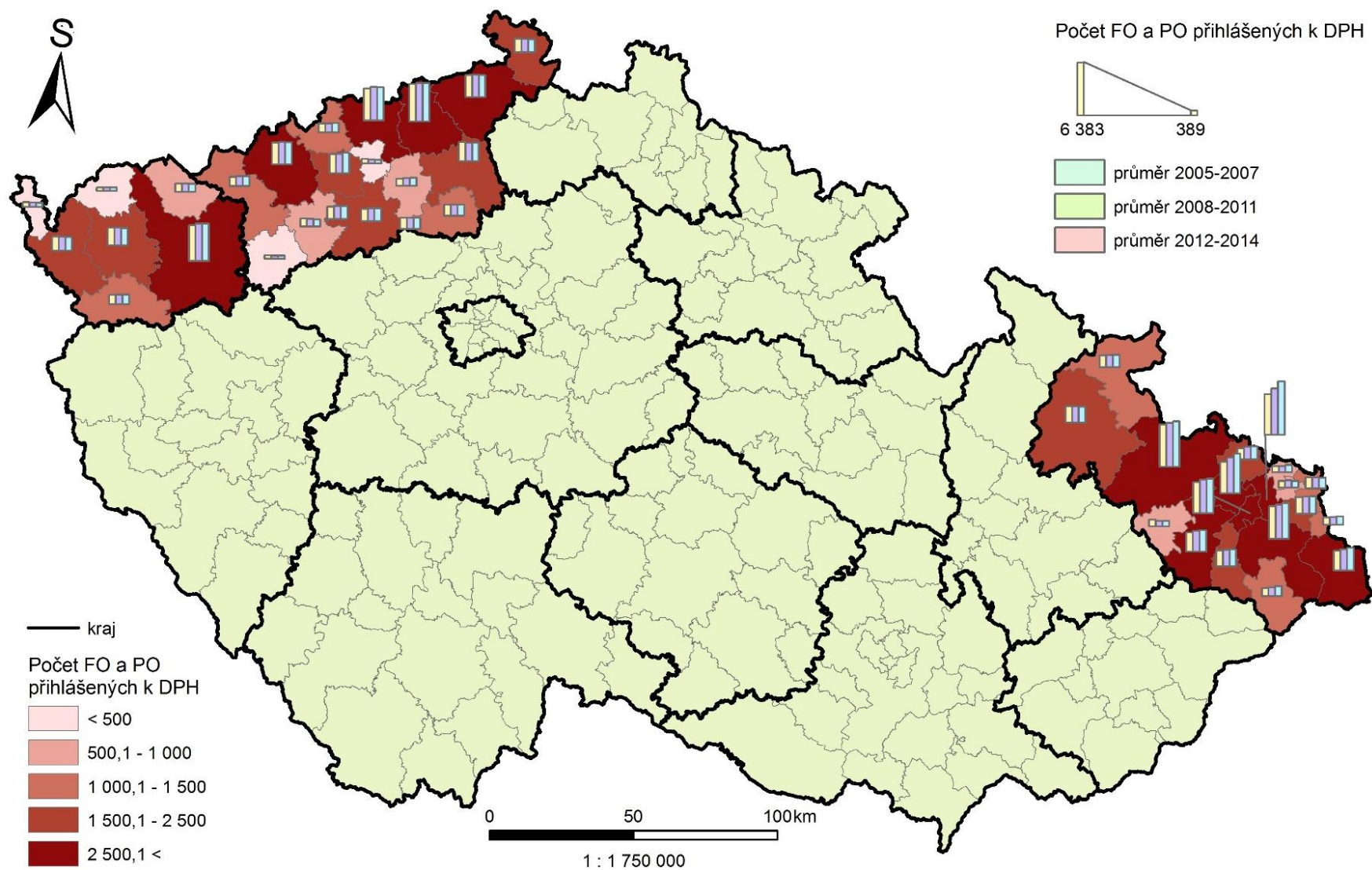
Podnikatelská aktivita je měřena na základě stavu a vývoje počtu subjektů přihlášených k dani z příjmu fyzických osob (DPFO) a k dani z přidané hodnoty (DPH). Oba ukazatele na obrázcích níže přinášejí téměř totožné výsledky, a to i navzdory rozdílné velikosti zahrnutých podnikatelských subjektů, neboť počet subjektů přihlášených DPFO sleduje spíše menší subjekty (fyzické osoby a živnostníky často bez zaměstnanců), počet subjektů přihlášených k DPH zahrnuje převážně větší subjekty a firmy. Z obou obrázků lze vyčíst, že se podnikatelská aktivita a její růst soustředí přímo či do okolí krajských měst a do jádrových oblastí. Naproti tomu se do podnikání pouštějí méně obyvatelé periferních oblastí. I přes značnou podobnost výsledků obou ukazatelů lze mezi nimi nalézt rozdíly. Zatímco počet subjektů přihlášených k DPFO má dlouhodobě rostoucí trend, v případě subjektů přihlášených k DPH lze až na výjimky hovořit o velmi mírném růstu až stagnaci, zejména v Karlovarském kraji, kde sice roste počet subjektů přihlášených k DPFO (menší subjekty, živnostníci), ale v celém území stagnuje podnikatelská aktivita větších subjektů (přihlašovaných k DPH). Výjimku tvoří zejména větší subjekty v Moravskoslezském kraji, kde byl ve sledovaném období největší růst.

Obrázek 4: Počet subjektů přihlášených k DPFO, 2005–2014

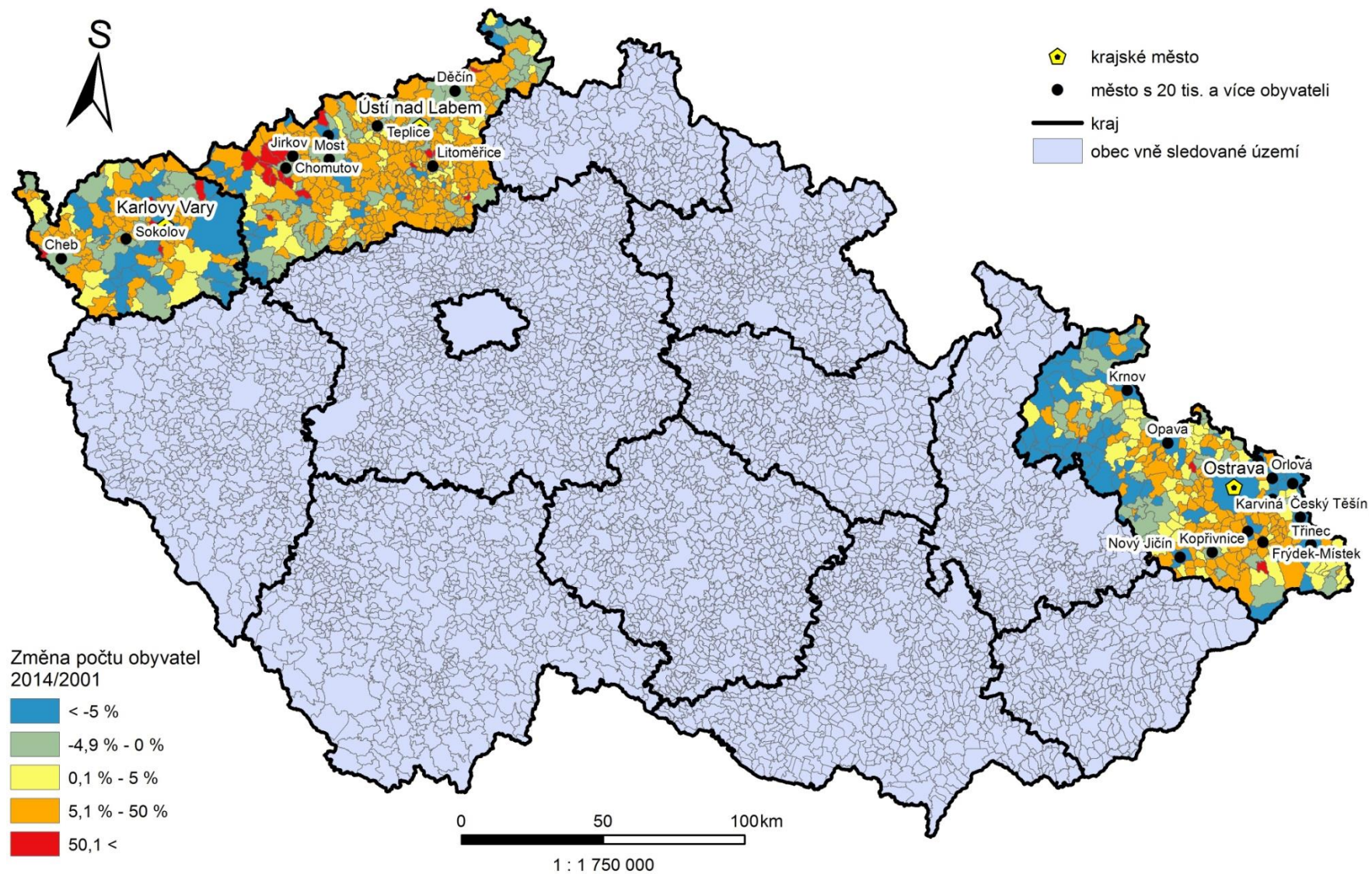
Zdroj: Finanční ředitelství ČR

Obrázek 5: Počet fyzických a podnikatelských osob přihlášených k DPH, 2005–2014

Zdroj: Finanční ředitelství ČR

Obrázek 6: Změna počtu obyvatel v obcích sledovaných krajů mezi roky 2001–2014

Zdroj: ArcGIS, ArcČR 500

Přesto, že podnikatelská aktivita a koncentrace přímých zahraničních investic naznačují koncentrační tendence do jádrových oblastí sledovaných krajů, tak změna počtu obyvatel na úrovni jednotlivých obcí ukazuje na rozdílné trendy ve všech krajích. **V Moravskoslezském kraji lze pozorovat pokles počtu obyvatel Ostravy a dalších velkých měst v kraji** (Karviná, Orlová, Český Těšín, Třinec, Opava), což je velmi pravděpodobně dáno zejména koncentrací negativních aspektů životního prostředí a také nejvyšší nezaměstnaností způsobenou strukturálními změnami ekonomiky. K relativně výraznému nárůstu počtu obyvatel dochází v obcích v bližší či větší vzdálenosti od hlavních center osídlení ve východní polovině kraje. Naopak silnou populační ztrátou trpí obce v periferní oblasti Jesenicka.

V Ústeckém kraji mnohem větší část obcí je populačně zisková, což souvisí s tím, že kraj jako celek měl oproti Karlovarskému a Moravskoslezskému poměrně značný přírůstek obyvatel mezi roky 2004–2010 a to jak migrací, tak i přirozenou měnou. Mírně populačně ztrátové je Mostecko a jeho nejbližší okolí a totéž platí o Děčíně a částečně v okolí Ústí nad Labem. **Větší depopulační tendence v uplynulých 15 letech zasáhly periferní Podbořansko a Šluknovsko**, kde se ve většině obcí počet obyvatel snížil.

V Karlovarském kraji pak populačně nejvíce ztrácí periferní oblasti v okolí vojenského újezdu Boletice při hranicích s Ústeckým krajem a také obce ve Slavkovském lese, které jsou postiženy nízkou hustotou osídlení a ekonomických aktivit a z toho vyplývající malou nabídkou pracovních příležitostí a také špatnou dopravní dostupností do jádrových oblastí, kde je nejvíce pracovních příležitostí. **Populačně ziskové jsou zejména okolí větších a ekonomicky silnějších měst** (Karlovy Vary, Cheb), kde je patrný proces suburbanizace.

Shrnutí

- Vnitřní diferenciací nezaměstnanosti bez jednoznačného vzorce ve sledovaných strukturálně postižených krajích ukazuje na její odlišné příčiny i možnosti jejího snižování. Příkladem mohou být okresy, které v posledních letech dosahují nižší nezaměstnanosti než Česká republika. Zatímco okres Cheb v Karlovarském kraji těží z blízkosti ekonomicky vyspělejších ale zároveň populačně ztrátových okresů Bavorska, tak okresy Frýdek-Místek a Nový Jičín v Moravskoslezském kraji dosáhly nižší nezaměstnanosti zejména v důsledku přímých zahraničních investic, které jsou zde z velké části navázány na automobilový průmysl.
- Rozdílný vzorec populační změny potvrzuje roli populace jako významného diferenciačního prvku sledovaných krajů, a to i přes skutečnost že jednotlivé kraje vykazují určité společné znaky ve vývoji populace. Nejvíce jsou depopulačními tendencemi postiženy periferní území krajů, kde jsou hlavními faktory vystěhovávání nízký počet pracovních příležitostí v důsledku ekonomické slabosti a venkovský charakter osídlení spolu s nepříznivou věkovou strukturou (ovlivněnou i emigrací mladých lidí).
- Indikátory podnikatelské aktivity a přímých zahraničních investic ukazují na silné koncentrační tendence ekonomických činností do jádrových/metropolitních oblastí.